

vartija

ihminen – usko – kulttuuri

Israel ja Palestiina

4 | 2019

Sisältö

Pääkirjoitus.....	223
Jukka Hautala	
Israel ja Palestiina Edward Saidin silmin.....	231
Matti Myllykoski	
Israel ja kolonialismi.....	251
Hannu Juusola	
Kuinka sionismista tuli "imperialismin ase"?	
Neuvostoliitto antisionistisen propagandan levittäjänä.....	268
Juhani Huttunen	
Unelma nimeltään Isratine	
Muammar Gaddafin näkemys Israel-Palestiinasta.....	286
Niilo Rantala	

Tehdasasetuksina Israel-Palestiina?

Helsingin sanomat [kirjoitti](#) (23.11.2019) Lähi-idän mutkikkaista vihollisuus- ja ystävyys-suhteista. Vyyhti näyttää mahdollottoman sotkuiselta – varsinaiselta Gordionin solmulta – mitä se varmasti myös on.

Lähi-idän alue edustaa islamilaisen maailman sydäntä. Kylmän sodan päättyminen 1990-luvun taitteessa laittoi liikkeelle muutosprosesseja islamilaisen maailman sisällä. Islam on hiipinyt länsimaiseen tietoisuuteen uudella tavalla 2000-luvun alussa New Yorkin terrori-iskujen myötä. **George W. Bush** julisti ”ristiretken” muslimiterroria vastaan. Siitä lähtien media on pitänyt esillä kuvaa islamista, jolla on vahva kytkös terrorismiin. Vuosina 2008–2009, ja etenkin vuonna 2015, Eurooppaan tuli merkittävä määrä turvapaikkaa etsiviä Lähi-idän muslimeja (ja kristittyjä). Keskustelu maahanmuutosta on käynyt vilkkaana ihmisten puheissa, poliittisissa linjavedoissa ja medioissa. Uusimpana yksityiskohtana – jolla on myös valtakunnanpoliittista merkitystä – on kysymys Al-Holin leirin (Syyria) suomalaisten lasten kotiuttamisesta.

Vaikka olen tätä kirjoittaessani fyysisesti Lähi-idässä, Jerusalemissa, pohdin seuraavassa sitä, mitä suhtautumisemme Lähi-itään – niin suomalaisten kuin laajemmin eurooppalaisten keskuudessa – kertoo meistä itsestämme. Hypoteesinani on, että Israel-Palestiina-jännite on ”tehdasasetuksina” suomalaisissa (ja eurooppalaisissa) ja että maahanmuuttovastaisuudella on kytkös antisemitismiin.

Projisioita itsestämme – rauhattomuuden sisäinen rakenne

Lähi-itä herättää voimakkaita mielikuvia. Yhtäältä mielikuvat kytkeytyvät islamiin, islamilaisiin maihin, maahanmuuttoon ja terrorismiin. Toinen voimakas mielikuvien nostattaja on Israel-Palestiina-jännite. Havaintoni on, että Suomessa erityisesti Israel-Palestiina-kysymys jakaa ihmiset kahteen leiriin. Toiset ovat pro-Israel, ja toiset ehdottomasti pro-Palestiina. Kahtiajako tuntuu kulkevan hyvin monen suomalaisen kesken riippumatta henkilön koulutuksesta, poliittisesta asennoitumisesta tai uskonnollisesta (tai uskonnottomasta) vakaumuksesta. Mieliä voi olla vahva, vaikka henkilö ei olisi asiaan perehtynyt saatikka käynyt paikan päällä.

Lähi-itään liittyvät mielikuvat ovat pääsääntöisesti mielikuvia. Sellaisenaan ne kertovat ainakin kahdesta asiasta: alueella on *suuri symbolinen* merkitys suomalaisille. Toisaalta vahvat mielikuvat kertovat siitä, että Israel-Palestiina-kysymyksen kautta, ja islamiin suhtautumisen kautta, me *reflektoimme itseämme ja omaa yhteiskuntaamme tässä ja nyt*. Israel-Palestiina muodostaa vahvan symbolin, johon voi heijastaa ympärillä koettavia asioita, arvoja, valintoja, pelkoja ja puolen ottamista. Siis sellaisia asioita, joita me työstämme omassa arjessamme, tai asioita, joiden kautta haluamme ilmentää arvomaailmaamme.

Symbolisesta merkityksestä

Palestiinan alue on koodattu nimistöineen ja tarinoineen länsimaiseen kulttuuriperinteeseen raamatullisista ja muista historiallisista syistä johtuen. Suomalaiset, kotitaustasta ja vakaumuksesta riippumatta, on tutustutettu Palestiinaan päiväkotien ja koulujen, vuosittaisten juhlapäivien, taiteen ja monen muun meitä ympäröivän asian kautta. Palestiinan maantiede on ikään kuin tehdasasetuksina meissä (en väitä, että välttämättä oikeanlaisina). Tehdasasetustasoa kompleksisempi suhde Palestiinan alueeseen on syntynyt Israelin perustamisen jälkeen vuodesta 1948 lähtien sekä erityisesti Israelin käymien sotien myötä.

Timo Stewart kuvaa aatehistoriallisessa [väitöskirjassaan](#) suomalaisen Israel-suhteen ja sionismin syntyä. Hän jakaa Palestiinan alueeseen tutustumisen kolmeen vaiheeseen. Ensimmäinen aikakausi alkaa tutkimusmatkailijoiden, pappien ja lähetystyöntekijöiden matkustaessa Palestiinaan 1880-luvulta lähtien. He kirjoittivat tutkimuksia, matkakertomuksia kuvittaen ”Raamatun maan” tapahtumia. Toinen aikakausi liittyy Israelin valtion syntymiseen ja sitä seuranneeseen sotaan 1947-1950. Israelin valtion synty 1948 nähtiin Jumalan ihmeenä. Monelle suomalaiselle – joka kipuli Raamatun luotettavuutta koskevan kritiikin keskellä – Israelin synty ja voittoisat sodat tulkittiin osoitukseksi Raamatun luotettavuudesta. Sympatiaa koettiin myös raamattukysymystä laajemmin, kun Israelin kohtalossa voitiin nähdä yhtäläisyyksiä Suomen yksinäisessä taistelussa suurta itäistä naapuria vastaan. Kolmas aikakausi synnytti varsinaisen Israel-harrastuksen 1950-luvulta eteenpäin. Suomessa syntyi erityinen suhde Israeliin ja maahan kohdistui runsaasti uskonnollista turismia etenkin 1960-luvulta lähtien. Suomessa suhtautuminen Israelin valtioon muuttui 1967 käydyn sodan jälkeen kaksijakoiseksi. Tämä oli seurausta siitä, että Neuvostoliitto muuttui tukijasta Israelin toiminnan kriitikoksi ja vasemmisto Suomessa toimi samoin.

Nämä Suomen historiaan ja puolitoistavuosisataiseen Palestiina-suhteeseen liittyvät vaiheet muodostavat oman ”projisiokuvansa” Palestiinan valkokankaalle. Sen iskusanoiksi ovat myöhemmin kasvaneet ”kristillinen sionismi”, ”pro-Israel”, ”pro-Palestiina”, ”juutalaislähetys”, ”antisemitismi” ja ”boikotti”.

Reflektio itsestä ja yhteiskunnasta

Israel-Palestiina tarjoaa maaperän, johon voi sijoittaa omassa ympäristössä koettuja arvovalintoja ja -ristiriitoja. Symbolina se on riittävän yleinen, kattava ja tunnettu. *Poliittisesta näkökulmasta* Pro-Israel-Pro-Palestiina-kysymystä voidaan tarkastella kysymällä, miten arvioija asettuu oikeisto-vasemmisto-akselilla. Todennäköistä on, että mitä enemmän henkilö on poliittisesti vasemmalla, sitä varmemmin hänen sympatiansa ovat Palestiinan puolella. Israelin toimintaa suhteessa palestiinalaisiin

voidaan verrata Natsi-Saksaan, tai puhua apartheid-Israelista. Keskusta-oikeiston kohdalla asetelma on pääsääntöisesti päinvastainen. Äärimmäisen oikeiston suhde kumpaan tahansa puoleen on paradoksaalinen. Äärioikeistosta voi löytyä sympatiaa joko Israelin kovalle Palestiina-politiikalle – tai vastaavasti äärioikeisto voi sympatisoida Hamasta tai Hizbollahia.

Hieman sukua poliittiselle jakolinjalle on *puhe ihmisoikeusperusteisuudesta*, jota sovelletaan arviointiperusteena nimenomaan Israelin toimintaan sekä rajojensa sisällä että miehittämillään alueilla. Tällöin näkökulma on, että Israel valtiona laiminlyö tai tahallisesti ohittaa kansainväliset sopimukset ja ihmisoikeudet.

Ihmisoikeusperustainen tarkastelutapa Israel-Palestiina-konfliktiin on todennäköisesti poliittista jakolinjaa laajempi: myös monelle keskustaoikeistolaiselle kysymys ihmisoikeuksien toteutumisesta ja velvoittavuudesta on tärkeä.

Ihmisoikeusperusteinen tarkastelu tapahtuu yleensä Israel-kriittisesti ja Palestiinaa tukien johtuen siitä, että Israel on miehittäjä ja vahvemman asemassa. Vähemmälle huomiolle tällöin jäävät ihmisoikeusloukkaukset palestiinalaisten keskuudessa.

Toiseksi uskontoon ja elämäntapaan liittyvät kysymykset ovat Suomessa muutoksen alla. Uskonto on perinteisesti mielletty yksityisasiaksi. Tilanne on muuttunut 2000-luvulla merkittävästi. Pääasiassa Lähi-idän maista tulleet turvapaikanhakijat ja maahanmuuttajat ovat tuoneet uskonnon uudella tavalla julkiseen tilaan. Tämä on omiaan herättämään suomalaisten keskuudessa vastustusta, epävarmuutta, rauhattomuutta ja pelkoja. Todennäköisimmin reaktiot liittyvät islamiin, mutta ne voivat olla myös ylipäättään uskontoon liittyviä. Myös tämä kehitys voi projisoitua Israel-Palestiina-kysymykseen. Israelin voidaan katsoa edustavan viimeisintä läntisen sivilisaation rajaa suhteessa ”outoon ja villiin” islamilaiseen maailmaan.

Maahanmuuttajien mukanaan tuoma uskonnon ja vierauden läsnäolo on laajentunut koskemaan myös Euroopan juutalaisia. Euroopassa antisemitismin raportoidaan olevan nousussa. Osaltaan tämäkin voi liittyä kysymykseen uskonnon asemasta julkisessa tilassa.

Kolmas kotimainen *yhtymäkohta Israel-Palestiina-projisioon on taloudellinen*. Se käsittää yksinkertaiset ja helpot tavat liittyä jonkin asian puolustajaksi tai vastustajaksi. Ihminen äänestää kukkarollaan – lähinnä Israelia vastaan – siis pro-Palestiina. Israelilaisten tuotteiden käyttö tai boikotti voivat olla vedenjakaja kaupan hedelmähyllyllä tai Alkon viinejä valittaessa. Oma lukunsa ovat juutalaisten taloudelliseen maailmanvaltaan liittyvät salaliittoteoriat, jotka todennäköisesti kertaavat antisemitistiä ajatuskulkuja aiemmilta vuosikymmeniltä ja -sadoilta.

Antisemitismi – päivitystä

Viitattaessa Israel-Palestiina-suhteeseen on syytä käsitellä hieman myös antisemitismia käsitteenä. Stewart käyttää puolalaisen sosiologi **Zygmunt Baumanin** (1998) käsite-erottelua antisemitismi-allosemitismi-filosemitismi kuvaamaan kristillisen sionismin suhdetta juutalaisuuteen. Juutalaisuus ei ole tässä katsannossa positiivista (filosemitismi) eikä negatiivista (antisemitismi) vaan kokonaan toisenlaista (allosemitismi), radikaalisti erilaista. Käsite ”allosemitismi” on peräisin puolalaiselta **Artur Sandauerilta** (1985). Mainitun käsite-erottelun avulla on mahdollista avata ja ymmärtää kristillisen sionismin asennoitumista juutalaisuuteen. Itse käytän erottelua hieman toisella tavalla rakentamalla siitä käsitteellisen nelikentän.

Nelikentässä ”filosemitismi” ja ”antisemitismi” muodostavat horisontaalisen janan ääripäät ja vastaavasti origon vertikaalisen janan ääripäinä ovat ”allosemitismi etäisyytenä” ja ”allosemitismi läheisyytenä”. Näin muodostuu nelikenttä, jonka *vasempaan yläkulmaan* voidaan sijoittaa juutalaisuuden ihailu, erityisasema, heprean kieli ja juutalainen kulttuuri (huom. lukuisat Nobel-palkinnot) sekä kristillinen sionismi (filosemitismi/allosemitismi etäisyytenä). Juutalaisuus nähdään tällöin ihailun kohteena ja kulttuurisesti uniikkina ja syvällisenä. Tässä kehyksessä juutalaisuus tunnetaan siis ulkokohtaisesti. Tai siihen voidaan sijoittaa esimerkiksi kristillisen sionismin kaltaisia ideoita ennustusten toteutumisesta.

Täydellisen vastakuvaan edelliselle muodostaa *oikean alakulman* ”antisionismi/allosemitismi läheisyytenä”. Historian konkreettisimmat esimerkit liittyvät tässä natsi-Saksan toimintaan: juutalaiset elivät saksalaisten keskuudessa, heidät tunnettiin, he olivat osa yhteiskuntaa – mutta jotenkin kokonaan erilaisina ja vihattavina. Vastaavanlaista tapahtuu Suomessa ja Euroopassa nytkin niissä tilanteissa, joissa maahanmuuttajan ”toiseus” provosoi suomalaisessa vihareaktioita. Antisemitismiä voi käsitellä myös ”allosemitismi etäisyytenä” -ulottuvuutena (*oikea yläkulma*). Tällöin se on esimerkiksi ideologista antisemitismiä (ilman kosketusta juutalaisuuteen). Yksi konkreettinen esimerkki Suomesta on kauppaketju Kärkkäisen ”Iso Magneetti” -lehti. Lehti esitteli useassa numerossaan juutalaisvastaista propagandaa ideologisella tasolla (mistä tuomio päätoimittajalle tuli vuonna 2013). Tähän ulottuvuuteen voi liittyä myös yleinen – joko historiallinen tai aikamme – sionismikritiikki. Suomessa juutalaisuutta ”allosemitistisenä läheisyytenä” on hyvin vaikea tunnistaa, sillä maassamme asuu alle 2000 juutalaista. Juutalaisuus ei siis näy katukuvassa. Sen sijaan antisemitismi voi elää ideologisena (allosemitismi etäisyytenä) asennoitumisena ja toimintana. Euroopan tasolla Unkarin pääministeri Victor Orbán sijoittuu tähän joukkoon.

Neljäs ulottuvuus (*vasen alakulma*) kattaa esimerkit filosemitismistä/allosemitismistä läheisyytenä. Tällainen on vaikkapa juutalaislähetyksen edistämistä (messiaaninen juutalaisuus), Israel-matkailua ja henkilökohtaisten lämpimien suhteiden luominen juutalaisiin.

Antisemitismi käsitteenä liitetään juutalaisvastaisuuteen. Tämä on ymmärrettävää siitä näkökulmasta, että juutalaiset ovat olleet vuosisatojen ajan kristillisen Euroopan/valtioiden sisällä käytännössä ainut etninen ja uskonnollinen ”toiseus”. Historian ja käytännön syistä käsite ”semitismi” on siis Euroopassa kattanut vain juutalaiset. Sinällään käsite ”seemiläinen” viittaa juutalaisia laajempaan etnisyyteen kattaen muun muassa koko arabimaailman ja Etiopian.

Lähi-idän maista (Irak, Afganistan, Syyria) Eurooppaan tuli ensin vuosina 2008–2009 ja sitten 2015–2016 suuri määrä turvapaikanhakijoita. Oikeistopopulistiset puolueet ovat vahvistuneet kaikissa Euroopan maissa. Yksi vahvin näitä puolueita yhdistävä tekijä on maahanmuuttovastaisuus. Erityisesti se kohdistuu Lähi-idän maista tulleisiin ihmisiin. Pohdin tässä kohden sitä, että eikö antisemitismia – joka on historiallisesti varattu koskemaan juutalaisvastaisia ilmiöitä – voisi laajentaa kuvaamaan ”seemiläistä toiseutta” (mitä se kirjaimellisesti merkitsee), joka tulee kristillisen ja sekulaarin Euroopan keskelle erityisesti islamilaisuuden muodossa. Sekulaarin (ja osin kristillisen) Euroopan on vaikea suhtautua tulijoihin, jotka tuovat uskonnon julkiseen tilaan, joiden ajatuspolkuja ei tunneta ja jotka vaikuttavat olevan jotenkin ”kokonaan erilaisia” (*allosemitismi*).

Lähi-idästä tulleiden maahanmuuttajiin liittyy myös allosemitististä asennoitumista. Tulijoiden tausta on jotenkin eksoottinen, hämärän peitossa, heidän uskontonsa ja tapansa ovat erilaisia ja he edustavat toiseutta, joihin (suurin) osa suomalaisista suhtautuu myötätunnolla, uteliaisuudella ja kiinnostuksella. Heitä halutaan integroida (filosemitismi) tai vähintäänkin suvaita. Toiset taas näkevät tulijoiden mukanaan tuoman vierauden (allosemitismi) niin poikkeavana, että sitä on syytä vastustaa lujasti (maahanmuuttovastaisuus, antisemitismi).

Miten tämä suomalaisten allosemitismi suhteutuu sitten Lähi-idän tilanteeseen? Otaksun, että nämä kotimaassa koetut mielialat, tunteet ja asenteet heijastetaan myös Israel-Palestiina-kysymykseen. Ajatukset voivat risteillä monella tapaa, mutta varmasti yksi selkeä linja maahanmuuttomyönteisyydestä johtaa siihen, että sympatiat heijastetaan mieluummin Palestiinan kuin Israelin puolelle. Tällöin juutalaisuuden ajatellaan kuitenkin edustavan tuttua länsimaisuutta ja täten Israelin valtion edesottamuksia mitataan länsimaisilla oikeusvaltio- ja ihmisoikeusmittapuilla. Siksi Israelin toimia mitataan ankarammilla mittareilla kuin sitä ympäröivien valtioiden toimintaa.

Maahanmuuttovastaisuuden näkökulmasta tilanne on paradoksaalisempi: sinällään oikeistolaisesti ajatteleva voi pitää hyvänä sitä, että juutalaiset kootaan Israeliin, tai sitä, että Amerikka näyttää Israelin kautta voimaansa suhteessa arabi- ja muslimimaailmaan. Toisaalta, mikäli maahanmuuttovastaisuus on ytimeltään myös klassista juutalaisvastaisuutta, voivat sympatiat kallistua jopa Hamasin tai Hizbollahin kaltaisten Israelia häiritsevien toimijoiden puolelle.

Lopuksi

Olen yllä karkeasti hahmotellut Lähi-itään liittyviä intohimoja, jotka ovat ”sisäsyntyisiä” ja joiden juuret ovat omassa maaperässämme. Oletukseni on myös, että siitä nousevat mielikuvat ja asennoitumiset kuvastavat omassa ympäristössämme olevia arvo- ja näkemysristiriitoja. Myönnän, että hahmotteluni ja havaintoni ovat subjektiivisia. Silti toivon, että niiden pohjalta voisi käydä rakentavaa keskustelua ilmiön ”sisäsyntyisyydestä” vielä menemättä Lähi-idän maastoon, siellä ilmeneviin hyvin monitahoisiin todellisuuksiin tai arvoarvostelmiin asioiden tilasta. Vanha kreikkalainen viisaus kehottaa: ”tunne itsesi”. Se voi olla yksi uusi tapa lähestyä Lähi-idän monimutkaista todellisuutta.

Jukka Hautala

Israel ja Palestiina Edward Saidin silmin

Matti Myllykoski

*I and the public know,
What all schoolchildren learn,
Those to whom evil is done
Do evil in return.*

- W. H. Auden, September 1, 1939

Israelin ja palestiinalaisten välinen konflikti on koko olemassaolonsa ajan elänyt väkivallan ja epäluottamuksen kierteestä, jonka juuret ovat syvällä vuosikymmenten takaisessa asetelmassa.

Israelin näkökulmasta oman valtion perustaminen oli laillinen teko, joka perustui I Maailmansodan voittajavaltojen laatimaan vuonna 1920 pidetyn San Remon kokouksen sopimukseen sekä vuonna 1947 YK:n hyväksymään Palestiinan jakosuunnitelmaan. Nämä dokumentit loivat holokaustista selvinneille juutalaisille oikeuden omaan, lähes 1900 vuotta sitten menetettyyn kotimaahan. Ympäröivät arabivaltiot ja paikalliset arabit sen sijaan halusivat tuhota Israelin ja sen asukkaat. Myöhemmin palestiinalaiset ovat pyrkineet samaan päämäärään ohjuksilla, itsemurhaiskuilla ja monenlaisilla muilla terroriteoilla. Israelin kannalta tässä on koko kriisin ydinkysymys. Niin kauan kuin tällainen jatkuu, israelilaiset eivät voi luottaa palestiinalaisten haluun tunnustaa juutalaisten oikeus asua maassaan.

Palestiinalaisten näkökulmasta Israelin valtion perustaminen puolestaan oli katastrofi, jonka yhteydessä sadat tuhannet palestiinalaiset, maan alkuperäiset asukkaat, ajettiin pois kodeistaan. Siksi palestiinalaiset näkevät aseellisen taistelunsa Israelia vastaan moraalisesti oikeutetuksi vapaussodaksi. Samalla palestiinalaiset katsovat myös, että maa kuuluu islaminuskoisten arabien eikä juutalaisten hallintaan.

Näistä seikoista käsin he näkevät Israelin valtion miehittäjäksi ja sionismin rasismiksi sekä Israelin armeijan toimet palestiinalaisille kuuluvan maan väkivalloin haltuunsa ottaneen sortajan väkivallaksi sorrettua kohtaan.

Tähän hetkeen tultaessa vanha asetelma näyttäisi muuttuneen jonkin verran. Vuonna 2017 tehdyn gallupin mukaan 52% palestiinalaisista kannattaa kahden valtion mallia konfliktin ratkaisemiseksi, kun taas vastustavia on 47%. Jälkimmäiselle joukolle – johon kuuluu hieman enemmän väkeä Gazan kaistaleella kuin Länsirannalla – ei riittäisi vuoden 1967 sotaa edeltäneiden rajojen palauttaminen silläkään edellytyksellä, että alueet luovutetaan palestiinalaisille ja niihin perustetaan Palestiinan valtio. Koko Palestiinan tulee kuulua heille, ja israelilaisten tulee lähteä pois tai jäädä palestiinalaisvaltion asukkaiksi sen luomilla ehdoilla. Israelin juutalaisten keskuudessa tehtyjen kyselyiden perusteella voi päätellä, että lähes 30 % heistä kannattaa kovaa linjaa palestiinalaisia vastaan. Joulukuussa 2017 tehdyn gallupin mukaan 18 % heistä pitää Länsirannan siirtolaisalueiden liittämistä Israeliin parhaana optiona konfliktissa, ja 11 % kannattaa koko Länsirannan liittämistä Israeliin. Tällaiset luvut ovat tietysti vain suuntaa antavia eivätkä ne paljasta kaikkea vastaajien asenteista. Joka tapauksessa ne kertovat pattitilanteesta, jossa kumpikaan osapuoli ei voi uskoa rauhaan eikä sotaan.

Palestiinalainen älymystö on huolissaan asioiden kehittymisestä. Oslon sopimusten luoma rauhanprosessi sekä juutalaissiirtolaisten taukoamaton ja kasvava virta Länsirannalle näyttäisivät viittaavan siihen, että palestiinalaiset ovat pelanneet kortit kädestään ja että aika on Israelin puolella heitä vastaan. Samalla Israel vajoaa moraalisesti kestävämpään tilanteeseen miehityksen pitkittämisen ja siirtolaispolitiikkansa kanssa. Tällaisen vision esitti jo tuoreeltaan Oslon prosessin pohjalta ja useissa yhteyksissä sen jälkeen Edward Said, kansainvälisesti tunnustettu palestiinalainen humanisti ja kirjallisuustieteen professori, jota voi perustellusti pitää myös tähän asti parhaana palestiinalaisten asian ajajana kansainvälisillä foorumeilla.

Edward Said syntyi varakkaaseen kauppiasperheeseen Jerusalemissa vuonna 1935. Hän kävi koulunsa Jerusalemissa, Kairossa ja Yhdysvalloissa sekä opiskeli Princetonissa ja väitteli Harvardissa. Osoittamalla ennen kaikkea valistuksen ja kolonialismin välisen yhteyden hänen läpimurtoteoksensa *Orientalism* (1978) avasi uusia uria kirjallisuuden ja historian tutkimukseen. Hän toimi professorina Columbian yliopistossa New Yorkissa vuodesta 1990 lähtien. Said oli tuottelias tutkija, ahkera ja terävä Israelin ja palestiinalaisjohtajien politiikan kriitikko sekä erinomainen pianisti. Edes leukemiaan sairastuminen 1990-luvun alussa ei vaikuttanut merkittävästi hänen tuotteliaisuuteensa. Said kuoli vuonna 2003, mutta hänen selkeästi profiloitujen kirjoitustensa lukija voi melkoisella varmuudella sanoa, mitä hän sanoisi kuolemansa jälkeisestä poliittisesta kehityksestä sillä alueella, jota kutsutaan Israeliksi ja Palestiinaksi.

Said oli perusvisiossaan selkeä. Hän katsoi, että Israelilla on holokaustin jälkeen oikeus kotimaahan Palestiinassa, mutta näki suuren vääryyden tavassa, jolla Israelin valtio syntyi. Hän näki Israelin pyrkineen sionistisella politiikallaan alusta alkaen koko Palestiinan haltuun ottamiseen. Said tuomitsi kaiken Israelin ja palestiinalaisten väkivallan, jota nämä ovat harjoittaneet sekä vastapuolta että oman osapuolen ihmisiä vastaan. Hän ei uskonut poliittiseen peliin eikä korkean tason diplomatiaan vaan samanlaiseen kansainvälisesti viestittävään kansalaisaktivismiin, joka Etelä-Afrikassa kaatoi rotusortohallinnon. Said puhui halki 1980-luvun ja aina Oslon sopimukseen asti itsenäisen ja suvereenin Palestiinan ja siten kahden valtion mallin puolesta, vaikkakin hän suhtautui hyvin skeptisesti sen toteutumisen mahdollisuuteen. Hän vaati, että Israelin olisi sallittava eksiilissä eläville palestiinalaisille sama oikeus muuttaa Gazan alueelle tai Länsirannalle kuin minkä Israel on antanut kaikille juutalaisille ympäri maailmaa. Saidin tavoitteena oli demokratian ja sananvapauden sekä vastuullisen ja oikeudenmukaisen sosiaalipolitiikan varaan rakentuva sekulaari Palestiinan valtio. Said puhui ennen kaikkea tavallisten palestiinalaisten puolesta näiden korruptoituneita ja omaa etuaan ajavia johtajia vastaan.

Tässä artikkelissa keskustelen Israelin ja Palestiinan kriisin keskeisistä ongelmakohdista Edward Saidin kirjoitusten kanssa. Syyt aiheeni valintaan ovat sekä poliittiset että henkilökohtaiset. Harvassa kysymyksessä akateemisesti koulutettujen ihmisten kannat saattavat olla niin jyrkkiä ja ymmärtämystä kieltäytyviä kuin tässä asiassa: keskustelija saatetaan leimata kannanottojensa mukaan hyvin kevyin perustein joko Israelin valtion ylläpitämän miehityksen ja sen harjoittaman sorron kannattajaksi tai sitten antisemiitiksi ja palestiinalaisterrorismin puolustajaksi. Antisemitismiä tutkineena olen tottunut hahmottamaan juutalaisten kokemaa pitkää vihaa kristittyjen, muslimien ja sekulaarien antisemiittien parissa. Olen monessa mielessä kokenut kahden valtion mallia kannattavien liberaalien israelilaisten kuten Amos Ozin näkemykset itselleni läheisiksi. Edward Saidin kirjoitukset merkitsevät minulle positiivista haastetta, koska hän edustaa palestiinalaisten ääntä parhaimmillaan. Riippumatta siitä, onko hänen kanssaan samaa mieltä tästä tai tuosta kysymyksestä, hänen kannanottonsa ovat mielestäni kaikessa intohimoisuudessaan kautta linjan inhimillisiä, kriittisiä ja dialogisia. Samalla on tietysti syytä muistaa, että hänellä kuten kaikilla muillakin on ideologinen sijaintinsa ja intressinsä käydyssä keskustelussa.

Keskustelun lähteinä ovat Saidin esseet, joita julkaistiin lukuisissa lehdissä etenkin Lähi-idässä, Euroopassa ja Yhdysvalloissa tiheästi vuosina 1979-2003; vuosilta 1967-77 on peräisin viisi kirjoitusta. Esseet on koottu teoksiin *The Politics of Dispossession: The Struggle for Palestinian Self-Determination 1969-1994* (London: Chatto & Windus 1994), *End of the Peace Process: Oslo and After* (2nd ed., London: Granta Books 2002) sekä *From Oslo to Iraq and the Roadmap* (London: Bloomsbury 2004). Näissä teoksissa on perusteelliset aiheenmukaiset rekisterit, ja Said esittää keskeiset näkemyksensä useissa esseissä. Siksi viitataan näiden teosten erillisiin kohtiin vain joissakin yhteyksissä.

Lähestyn Saidin käsittelemiä kysymyksiä historiallisessa järjestyksessä. Saidille Israel/Palestiina-kysymyksen historiallinen ulottuvuus oli tärkeä. Hän näki, että palestiinalaisten tulisi tuntea ja tunnistaa perusteellisesti, objektiivisesti ja rehellisesti

asiaan liittyvä historia voidakseen argumentoida ja toimia realistisesti kulloinkin käsillä olevassa hetkessä. Minusta Said näyttää olevan erityisen huolissaan siitä, että aika kulkee nopeasti ohi, ja huomattavasti taitavampina poliitikkoina Israelin johtajat vetävät aina pidemmän korren.

Holokaustista Israelin valtioon

Vuoden 1922 väestölaskennan mukaan koko Palestiinassa asui selvästi yli 700.000 arabia (joista 650.000 muslimia ja 73.000 kristittyä) sekä 87.000 juutalaista. Vuoteen 1939 tultaessa juutalaisten määrä oli etenkin natsi-Saksan antisemiittisen politiikan myötä vilkastuneen siirtolaisuuden avulla kasvanut 29 prosenttiin maan väestöstä (450.000). Noihin aikoihin arabien lukumäärä oli myös huomattavasti kasvanut ja ylitti jo miljoonan rajan. Vuonna 1948, kun Israelin valtio syntyi, Palestiinassa asui noin 1,3 miljoonaa arabia ja 650.000 juutalaista. Nämä luvut kätkevät taakseen palestiinalaisten arabien pitkän kokemuksen maan kuulumisesta heille yksin sekä omaa katastrofiaan Euroopasta paenneiden juutalaisten toivon uudesta, omasta kotimaasta Raamatun maassa, jossa heidän kaukaiset historialliset juurensa ovat. Kun Israelin valtio julistautui itsenäiseksi 14.5.1948, yli puolet palestiinalaisista – noin 700.000 henkeä – joutui jättämään kotinsa. Egypti ja Jordania, jotka ottivat haltuunsa Gazan alueen ja Länsirannan, eivät halunneet antaa palestiinalaisille omaa valtiota. Niinpä palestiinalaiset näyttäytyivät tämän jälkeen kahden seuraavan vuosikymmenen ajan pakolaisina sekä Israelin ja arabimaiden poliittisen pelin nappuloina. On oma kysymyksensä, luetaanko pakolaisiin myös palestiinalaisten maanpakolaisuudessa syntyneet jälkeläiset.

Näiden tosiasioiden ja tapahtumien muodostamasta kokonaisuudesta sekä niihin liittyneistä väkivaltaisuuksista on vaikea esittää kritiikin kestäväää arviota. Olisi väärin väittää, että juutalaiset yksinkertaisesti tunkeutuivat maahan, johon heillä ei ole minkäänlaista oikeutta, mutta väärin olisi sanoa, että heidän haltuun ottamansa maa olisi kuulunut muutta mutkitta heille. On edelleen väärin esittää vuoden 1948

tapahtumat yksinomaan sionistien väkivallaksi palestiinalaisia vastaan tai palestiinalaisten väkivallaksi sionisteja vastaan. On turhauttavaa tutustua kirjoituksiin, nettisivuihin ja jopa tieteelliseen tutkimukseen, joissa luetellaan toisen osapuolen ideologisesti motivoituja veritekoja ikään kuin kirjoittajan edustama tai kannattama osapuoli ei olisi syyllistynyt niihin lainkaan.

Said toteaa, että ennen vuotta 1948 sionisteilla oli hallussaan vain 7 % maasta eikä siten tule ihmetellä, että Palestiinan arabit eivät halunneet luovuttaa tuolloisessa jakosuunnitelmassa kaavailtua 55 % koko maa-alueesta – ja vieläpä sen parasta osaa – näille uusille tulokkaille. Saidin mielestä on jälkiviisautta sanoa, että palestiinalaisten olisi pitänyt hyväksyä suunnitelma. Israelilaiselta kannalta maa ei osmannien valtakauden ja brittimiehityksen jälkeen ollut millään erityisellä tavalla arabien omaisuutta – ellei se ollut yksityisessä omistuksessa. Israelilaiset pyrkivät aktiivisesti rakentamaan valtionsa kansainvälisten sopimusten varaan, joihin palestiinalaiset suhtautuivat epäluuloisesti. Lisäksi palestiinalaisilla oli liikaa keskinäisiä valtataisteluita voidakseen kehittää yhtenäistä neuvottelustrategiaa. Ja ennen kaikkea: useimmat heistä halusivat ajaa juutalaiset tulokkaat yksinkertaisesti mereen. Samaa halusivat myös ympäröivät arabivaltiot.

Said viittaa useissa yhteyksissä siihen, että juutalaisia on kautta aikojen vainottu etenkin kristittyjen, mutta myös muslimien keskuudessa. Hän yhtyy kansainvälisen holokaustitutkimuksen kriittisiin tuloksiin ja katsoo, että miljoonien juutalaisten joukkotuho Hitlerin Saksassa on tapahtunut tosiasia (*End of the Peace Process: Oslo and After*, s. 205-209). Monille arabeille tyypillinen holokaustin kieltäminen tai radikaali vähätteleminen on Saidin mielestä väärin. Historiallisia tosiasioita ei hänen mielestään tule kiistää eikä vääristellä siksi, että juutalaiset ovat käyttäneet holokaustia perusteena Israelin valtion luomiseen palestiinalaisten kustannuksella. Juutalaisten holokausti ja palestiinalaisten *nikba* (katastrofi) vuonna 1948 ovat kaksi eri asiaa, joiden todellinen historiallinen painoarvo on rehellisesti tunnustettava ilman, että niitä käytetään kummallakaan puolella argumenttina oman väkivallan siunaamiselle toista osapuolta vastaan. On kuitenkin muistettava, sanoo Said, että

palestiinalaiset ovat uhrien uhreja. Näiden kantojensa osalta Said on omiensa parissa pienessä vähemmistössä. Hän kirjoittaa saaneensa toisilta arabeilta huomattavan määrän vihapostia julkaistuaan esseen, jossa tunnusti holokaustin tapahtuneen. Hän sai kuulla olevansa sionistien palveluksessa.

Said osallistui aktiivisesti keskusteluun israelilaisten historioitsijoiden kanssa. Hänelle läheisiä olivat niin kutsutut revisionistit, jotka arvioivat kriittisesti uudelleen Israelin valtion syntyvaiheita. Näistä Ilan Pappé on muun muassa osoittanut (esimerkiksi 2010 ilmestyneellä teoksellaan *The Rise and Fall of a Palestinian Dynasty: The Husaynis 1700–1948*), että Israelissa vaalittu käsitys omaksi otetusta maasta asumattomana seutuna (*land for people for people without land*) on hyvin ongelmallinen. Zeev Sternhell puolestaan on tutkinut Israelin syntyyn liittyviä nationalistisia käsityksiä ja pyrkinyt osoittamaan (*The Founding Myths of Israel: Nationalism, Socialism, and the Making of the Jewish State* [ilmestyi englanniksi 1998]), että juuriltaan niin usein liberaaliksi, sosialistiseksi ja demokraattiseksi julistettu Israel nationalistisempi, konservatiivisempi ja epädemokraattisempi kuin Israelissa usein halutaan ajatella. Benny Morris on selvittänyt palestiinalaisten pakolaiskriisin puhkeamista Israelin valtion synnyn yhteydessä (*The Birth of the Palestinian Refugee Problem, 1947–1949* [1988; uusi laitos 2004]). Kaikki nämä kysymykset ovat jo pitkään olleet Israelissa vilkkaan debatin kohteina. On kiistanalaista, mitä kaikkia lähteitä (juutalaisia, palestiinalaisia, arabimaista tulevia, länsimaisia) tulee käyttää ja missä suhteessa, mihin lähteisiin voi luottaa ja miten lähteitä tulee tulkita.

Said kirjoittaa osallistuneensa näiden kolmen ja muutaman muun israelilaisen revisionistihistorioitsijan kanssa konferenssiin, jossa käsiteltiin näitä kysymyksiä (*End of the Peace Process: Oslo and After*, s. 273-277). Said sanoo israelilaiskollegoidensa korostaneen kiihottomuuden ja kriittisen etäisyyden ottamista perustana historialliselle tutkimukselle siinä, missä palestiinalaisille tutkijoille nämä kysymykset herättävät sekä voimakkaita tunteita että välittömän tarpeen toimia linjassa uuden kriittisen tiedon kanssa. Koska Israel on sotilaallisesti

suvereeni ja hallitsee maata – päättelee Said – sen tutkijoilla ja muilla kansalaisilla on varaa rauhallisen keskustelun ylellisyyteen. Said oudoksui sitä, että historioitsijoiden käymässä keskustelussa kaikki muut revisionistit paitsi Ilan Pappé pitivät sionismia välttämättömänä juutalaisille.

Käsittääkseni tässä on ratkaiseva ero näiden kahden toisiaan lähellä olevan osapuolen välillä. Israelilainen tutkija ei voi nähdä Israelin valtiota ilman sionismia, liittyipä sionismiin mitä tahansa historiallis-ideologisia ongelmia. (Ja mihinpä poliittiseen tai uskonnolliseen aatteeseen niitä ei liittyisi?) Palestiinalainen tutkija puolestaan ei voi ymmärtää, että israelilaiset ovat tarvinneet sionistista politiikkaa luodakseen Israelin valtion ja puolustaakseen jatkuvasti sen olemassaoloa aktiivisia ulkoisia vihollisia vastaan. Tämä sama turvallisuuden tarpeeseen ja luottamuksen puutteeseen liittyvä asetelma tulee useissa yhteyksissä mieleeni, kun hakee vastauksia Saidin ihmettelylle suhteessaan liberaaleihin sionisteihin.

Der Yasinin verilöyly on synkin luku Israelin valtion syntyhistoriassa. Vaikka kylän asukkaat olivat solmineet hyökkäämättömyyssopimuksen juutalaisen puolisolitaallisen Haganah-järjestön kanssa, 9. huhtikuuta 1948 äärisionististen Irgunin ja Lehin sotilaat hyökkäsivät kylään surmaten massoittain sen asukkaita, myös naisia, lapsia ja vanhuksia. Perusteluna oli kylästä tullut kiivas vastarinta, joka vaati tiukkoja toimia. Kylästä tuli autio. Palestiinalaisjärjestöt liioittelivat joukkosurman uhrien määrää ja puhuivat raiskauksista hälyttääkseen sillä tavalla arabien armeijat apuun, mutta vaikutus oli päinvastainen: arabit eivät tulleet auttamaan, mutta uutiset pelottivat monet palestiinalaiset pakenemaan asuinsijoiltaan. Kriittisen tutkimuksen valossa uhreja oli yli sata. Haganah ja juutalaisten johtavat rabbit pahoittelivat tapahtunutta. Palestiinalaiset kostivat iskemällä juutalaiseen lääkintäsaattueeseen Jerusalemin lähellä; 77 lääkäriä ja sairaanhoitajaa sai surmansa.

Edward Said näkee Der Yasinin verilöylyssä todisteen siitä, että juutalaiset pyrkivät alusta alkaen kaikkien palestiinalaisten raivaamiseen juutalaisvaltion tieltä sekä koko Palestiinan alueen liittämiseksi Israelin valtioon (*End of the Peace Process: Oslo and*

After, s.156-159). Said katsoo myös Israelin valtiota edeltäneiden sionistien sloganin ”yksi eekkeri lisää, yksi vuohi lisää” viittaneen tähän pyrkimykseen.

Said nojautuu tässä muun muassa palestiinalaistutkija Nur Masalhan johtopäätöksiin (*Expulsion of the Palestinians: The Concept of Transfer in Zionist Political Thought, 1882-1948*, Institute for Palestine Studies, 1992), joiden mukaan palestiinalaisten karkotus vuoden 1948 sodassa perustui yksinomaan sionistijohtajien määrätietoiseen politiikkaan ja johti etniseen puhdistukseen. Masalha korostaa, että sionistien tarkoituksena oli raivata maa juutalaisille uudisasukkaille ja perustaa etnokraattinen ja yksiuskontoinen juutalaisvaltio. Hieman toisenlaisen tulkinnan lähteistä on esittänyt edellä mainittu israelilaistutkija Benny Morris, joka on useissa julkaisuissaan painottanut asioita eri tavoin. Morrisin hahmottama kokonaiskuva on kuitenkin selvä: juutalaisten joukkojen johtajat halusivat riistää maan palestiinalaisilta samaan aikaan kun palestiinalaiset puolestaan halusivat ajaa juutalaiset mereen. Molemmat osapuolet taistelivat maasta ja pyrkivät itsensä kannalta parhaaseen lopputulokseen.

Väheksymättä sionistien poliittisen päämäärän osuutta tapahtumissa Morris korostaa, että pakolaisongelma syntyi useista tekijöistä: palestiinalaisyhteisön lukuisista rakenteellisista heikkouksista; lain ja järjestyksen katoamisesta brittihallinnon romahdettua; nälän, työttömyyden ja korkeiden hintojen vaikutuksesta sekä etenkin juutalaisten uhkausten, väkivaltaisuuksien pelon ja karkotuskäskyjen vuoksi – mutta myös arabijoukkojen herättämän pelon vuoksi. Morrisin mukaan jo molempien osapuolten sotatoimet itsessään sekä laajan palestiinalaisen yläluokan muutto turvallisemmille lähialueille vaikuttivat ratkaisevasti siihen, että palestiinalaisten alemmilla yhteiskuntaluokilla ei ollut enää tarvitsemiaan resursseja jatkaa elämää kotiseuduillaan. Morris löytää myös useita esimerkkejä seuduista, joilta juutalaiset eivät karkottaneet paikallista väestöä.

Edward Said ymmärtää kirjoituksissaan palestiinalaisten väkivaltaisen reaktion Israelin valtion syntyyn johtaneessa sodassa ja kysyy, millä muulla tavalla nämä

olisivat voineet reagoida kuin puolustautumalla aseellisesti, kun heidän kotinsa ja maansa viedään heiltä. Said on edelleen esittänyt useaan otteeseen, että palestiinalaisten tulisi saada Israelilta korvaus tuolloin menettämästään maaomaisuudesta. Hän korostaa, että kysymys ei olisi täydestä vaan osittaisesta korvauksesta, jonka olennainen luonne on symbolinen. Sillä tavalla Israel voisi tunnustaa tehneensä väärin palestiinalaisia kohtaan ja luoda paremman perustan sovinnolle heidän kanssaan. Tässäkään yhteydessä Said ei usko poliittisiin neuvotteluihin vaan laajaan kansalaisaktivismiin ja kansainväliseen painostukseen. Saidin näkemys liittyi koko hänen toimintansa ajan saumattomasti siihen, että hän ajoi rauhanomaista ratkaisua Israelin ja Palestiinan väliseen konfliktiin. Israelin puolella myönnytykset palestiinalaisille on toistuvasti nähty aseiden antamiseksi vihollisen käsiin. Israelissa ajatellaan palestiinalaisten hankkivan myönnytyksiä osana laajempaa taistelua, jonka lopullisena päämääränä on Israelin valtion tuhoaminen tai delegitimoiminen.

Sodat ja niiden seuraukset

Israelin voitto Egyptistä, Jordaniasta ja Syyriasta kuuden päivän sodassa vuonna 1967 johti epävarmaan rauhaan. Tulevaisuuden haasteeksi muodostui YK:n turvallisuusneuvoston hyväksymä päätöslauselma 242, jonka mukaan Israelin tuli vetäytyä sodassa miehittämiltään alueilta (Suezin niemimaalta, Gazan kaistaleelta, Länsirannalta ja Golanin kukkuloilta) ja arabimaiden tuli tunnustaa Israel. Vasta tämän sodan jälkeen hävityksestä kärsineet ja runsain joukoin pakolaisuuteen joutuneet palestiinalaiset alkoivat uudistua poliittisesti ja saada äänensä kuuluviin. Vuonna 1964 perustetun PLO:n johdonmukaisena poliittisena ja sotilaallisena tavoitteena oli Israelin valtion tuhoaminen ja kaikkien sen alueiden saaminen palestiinalaisten käsiin. Kuuden päivän sodan jälkeen PLO uudistui ja vahvistui valmiudessaan tehdä terroritekoja Israelia ja juutalaisia vastaan etenkin Jordaniasta käsin. Tavoitteena ei ollut ainoastaan Israelin miehittämien alueiden valtaaminen, vaan Israelin valtion tuhoaminen.

Voitto kuuden päivän sodassa loi joka tapauksessa uuden tilanteen Israelin historiassa. Israel ei enää ollut pelkästään itsenäinen valtio, jolla oli kansainvälisesti tunnustetut rajat vaan siitä oli tullut miehittäjä. Joillekin liberaaleille ja palestiinalaisten tilannetta eri tavoin ymmärtäville israelilaisille tämä oli konfliktin kannalta ratkaiseva tilanne. Edward Saidin ystävä, juutalainen pianisti ja kapellimestari Daniel Barenboim näkee vuoden 1967 merkinneen Israelille menetettyä tilaisuutta miehitettyjen alueiden luovuttamiseen palestiinalaisille Palestiinan valtion perustamista varten. Vaikka Said näkee sionistien vääryyksien alkaneen jo Israelin perustamisen yhteydessä, myös hän pitää tätä tilanteena, jolloin todellinen rauha olisi voitu rakentaa kahden valtion mallin pohjalle. Yksi este tällaiselle ajatukselle oli olemassa kuitenkin melko pitkään, sillä Jordania luopui Länsirantaa koskevista aluevaatimuksista vasta vuonna 1988.

Israelin valtiojohtoon näkökulmasta vuoden 1967 sodan jälkeen kiihtynyt palestiinalaisterrorismi ei ollut omiaan rohkaisemaan minkäänlaisiin alueluovutuksiin. Gazan alueen ja Länsirannan luovuttaminen PLO:n haltuun olisi merkinnyt enemmän kuin todennäköisesti Israelin varsinaisen alueen vakavaa altistamista kiihtyvälle terrorismille ja mahdollisesti myös uudelle sodalle. Ongelmaa ei helpottanut sekään, että Egypti ja Jordania tunnustivat palestiinalaiset ainoastaan pakolaisiksi vailla poliittisia oikeuksia, vaikka tukivatkin heidän iskujaan Israelia vastaan. PLO:n ja palestiinalaisten yksiselitteisenä tavoitteena oli edelleen Israelin valtion tuhoaminen ja Palestiinan valtion perustaminen. Tällainen valtio ei luonnollisestikaan olisi ollut Edward Saidin ajama länsimaistyypinen demokratia, jossa kaikilla kansalaisilla olisi samat oikeudet ja vapaudet.

Monet juutalaiset katsoivat, että Israel tarvitsee miehittämänsä alueet neuvotteluvälteiksi olemassaolonsa turvaamiseen. Uskonnolliset sionistit puolestaan näkivät niissä mahdollisuuden raamatullisten rajojen palauttamiseen. Heidän mielestään Israelin valtiota koskivat 4. Mooseksen kirjan kohdassa 34:1-12 ilmoitetut rajat, joiden sisään kuuluu myös Länsiranta. Etenkin näiden aktivistien toiminnasta alkoi Länsirannalle kohdistuva siirtolaisliike. Alku oli vaatimaton: miehitettyillä

alueilla asui vuonna 1970 ainoastaan noin 1500 juutalaista, ja vielä vuonna 1978 heitä oli alle 2000. Palestiinalaiseen kantaväestöön nähden määrä oli vielä hyvin pieni: vuonna 1970 Israelin miehittämällä palestiinalaisalueilla asui yli miljoona palestiinalaista, näistä Länsirannalla noin 680.000 sekä Gazan kaistaleella noin 360.000 henkeä. Siirtolaisasuttamisen hidaskäynnin alku Länsirannalla ei vielä antanut ymmärtää, millainen poliittinen tekijä siitä tulisi 20 vuoden kuluessa. Oikeistolaisen Likud-puolueen murskavoitto vuoden 1977 vaaleissa sekä tätä seurannut pitkä valtakausi 1990-luvun alkuun saakka johtivat siihen, että siirtolaisasutus Länsirannalla kasvoi räjähdysmäisesti. Vuonna 1992 Länsirannan siirtolaisten määrä oli ylittänyt 100.000 asukkaan rajan.

Israel voitti amerikkalaisten tuella vuoden 1973 sodan, joka oli alkanut arabivaltojen hyökkäyksellä. Rauhan solmimisesta alkoi kehitys, joka johti lopulta siihen, että Camp Davidissa syyskuussa 1978 Egypti tunnusti Israelin ja Israel vetäytyi Siinain niemimaalta. Palestiinalaisille sopimus oli katkera pala, koska sen nojalla Egypti, heidän vahvin sotilaallinen liittolaisensa, siunasi Gazan ja Länsirannan miehityksen. Myös muissa Lähi-idän maissa Carterin, Sadatin ja Beginin sopimusta katsottiin karsaasti. Varsinkin kun vielä kesäkuussa Israelin hävittäjäkoneet tuhosivat ydinreaktorin Irakissa ja vuoden lopulla Knesset julisti liittävänsä Golanin kukkulat Israelin alueisiin, PLO halusi entisestään vahvistua sotilaallisesti Israelia vastaan. Se kasvatti asearsenaaliaan eteläisen Libanonin rajaseudulle laukaistakseen ohjuksia pohjoisen Israelin kaupunkeihin, erityisesti Kiryat Shmonaan.

Israelilaisdiplomaatin murha toukokuussa 1982 käynnisti lopulta Israelin sotilaallisen operaation, jota kutsuttiin nimellä ”rauha Galileaan”. Sen tarkoituksena oli luoda 40 kilometrin puskurivyöhyke Libanonin etelärajalta. Operaatio tuhosi alueen infrastruktuurin, ja sotilaiden lisäksi tuhansia palestiinalaisia siviilejä kuoli ja haavoittui. Lisäksi sodasta syntyi uusi palestiinalaisille pakolaisongelma vihamielisessä ympäristössä Libanonissa. Israelissa puolestaan Libanonin sota jakoi ensi kertaa kansalaiset kahteen leiriin, sodan puolustajiin ja sen vastustajiin. Asiaa pahensi huomattavasti entisestään se, että syyskuussa läntisessä Beirutissa valtaa

pitäneet Israelin joukot päästivät falangistit Sabran ja Shatilan palestiinalaisleireihin, joissa nämä surmasivat vaihtelevien arvioiden mukaan 800-1500 siviiliä, ennen kaikkea naisia, lapsia ja vanhuksia. Vuosien 1967 ja 1973 sodat olivat yhdistäneet israelilaisia, mutta Libanonin tapahtumat loivat jakolinjan, joka jäi pysyvästi elämään maan politiikassa.

Kuten sanottu, Israelin virallinen perustelu operaatiolle ”Rauha Galileaan” oli puhtaasti turvallisuuspoliittinen. Edward Said sen sijaan tulkitsee Israelin sotilaallisia operaatioita kesällä 1982 poliittisen motiivin valossa: sen tarkoituksena oli tuhota palestiinalainen nationalismi ja instituutiot Libanonissa, jotta ne olisi helpompi murskata myös Gazassa ja Länsirannalla. Israelin perspektiivistä Galilean pommittaminen Libanonista kertoi PLO:n sitoutumisesta pysyvään tavoitteeseensa, Israelin tuhoamiseen. Arvioitaessa Israelin iskuja palestiinalaisterrorin torjumiseksi tai sen kostamiseksi on toistuvasti ollut kysymys tällaisten tulkintojen haarukasta: missä määrin on kysymys itsepuolustuksesta, missä määrin hätävarjelun liioittelusta, missä määrin palestiinalaisen väkivallan käyttämisestä verukkeena kauaskantoisempien poliittisten tavoitteiden saavuttamiseen. Said korostaakin valikoiduissa yhteyksissä omiensa harjoittaman terrorin järjettömyyttä: se antaa suoraan poliittisia aseita Israelin käsiin palestiinalaisten tärkeimpiä päämääriä – itsemääräämisoikeutta, suvereenisuutta, itsenäisyyttä – vastaan.

Said Oslon rauhanprosessin kriitikkona

Jatkuva miehitys ja siirtolaisvirran kasvu loivat maaperän, josta alkoi joulukuussa 1987 ensimmäinen intifada. Israelilaisotilaiden surmaamien palestiinalaisten hautajaisista alkoi spontaaneja mielenosoituksia ja kivien heittelyä, joihin Israelin armeija vastasi voimalla. Edward Said näki tuolloin intifadassa uuden tilaisuuden muistuttaa kansainvälistä yhteisöä palestiinalaisten unohdetusta asiasta ja heidän oikeudestaan omaan maahansa. Israel esiintyy Saidin mukaan maailmalla maana, joka haluaa rauhaa, mutta sen kummatkaan johtavat poliittiset puolueet,

Työväenpuolue ja Likud, eivät ole valmiit neuvottelemaan olennaisesta asiasta: Gazan alueen ja Länsirannan miehityksen lopettamisesta ja täydellisestä vetäytymisestä miehityiltä alueilta.

Intifadan tuoma molemminpuolinen väkivalta ja kuolonuhrien määrä eskaloituivat siinä määrin, että molempien osapuolten oli syytä lähentyä toisiaan. Marraskuussa 1988 PLO tunnusti YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 242 ja siten implisiittisesti myös Israelin olemassaolon. Samalla PLO ilmoitti sanoutuvansa irti terrorismista. Irakin Kuwaitin valtaamista seurannut Persianlahden sota vuosien 1990 ja 1991 taitteessa heikensi Irakia tukeneen PLO:n poliittista asemaa, ja etenkin Neuvostoliiton muuttorajoitusten purkamisesta yltynyt uusien juutalaisten asuttajien virta oli vuoden 1992 kuluessa kasvattanut Länsirannan siirtolaisten määrän lähelle sadan tuhannen rajaa. Neuvostoliiton hajoaminen saattoi koko Lähi-Idän ohella myös Israelin ja PLO:n uudenlaiseen tilanteeseen. PLO jäi vaille merkittävää tukijaa, ja samalla Yhdysvallat saattoi vaatia Israelilta joustavampaa suhdetta vanhaan viholliseensa.

Arafatin poliittisesta umpikujasta syntyi paine bilateraalille neuvottelulle, jotka käytiin tiukan salaisuuden vallitessa Oslossa 1993. Neuvottelut johtivat sopimukseen, jonka mukaan PLO sanoutuu irti terrorismista ja väkivallasta sekä tunnustaa Israelin valtion, sen oikeuden rauhaan ja turvallisuuteen sekä tunnustaa YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 242. Israel puolestaan tunnustaa PLO:n ja sitoutuu jatkossa neuvottelemaan sen kanssa sekä vetää joukkonsa Gazan alueelta ja Jerokosta.

Uudet neuvottelut Oslossa johtivat syyskuussa 1995 Washingtonissa solmittuun sopimuksen laajennukseen. Siinä Länsiranta jaettiin kolmeen hallintoalueeseen. Alue A käsittää alueet, jotka Israel luovuttaa PLO:n luoman palestiinalaishallinnon (*Palestinian Authority*) käsiin. Nämä kattoivat aluksi vain noin 3 % Länsirannasta, mutta niitä on laajennettu myöhemmin. Alueeseen kuuluu kahdeksan palestiinalaiskaupunkia esikaupunkeineen (Nablus, Jenin, Tulkarem, Qalqilya,

Ramalla, Betlehem, Jeriko ja 80 prosenttia Hebronista). Alueeseen B kuuluvat Palestiinan siviilihallinnon hallitsemat sekä Israelin ja Palestiinan turvallisuusjoukkojen valvomat vyöhykkeet. Nämä alueet, joihin kuuluu noin 440 palestiinalaiskylää, muodostavat 22 % Länsirannasta eikä niillä ole israelilaisia siirtokuntia. Palestiinalaisista 95% asuu alueilla A ja B. Alue C, joka on kokonaan Israelin hallitsema ja valvoma, kattoi alkuvaiheessa noin 72-74 % Länsirannasta, mutta on supistunut tästä noin 63 prosenttiin. Tähän alueeseen kuuluvat israelilaiset siirtokunnat ja sotilasalueet sekä asumattomia alueita, joilla on runsaasti luonnonvaroja. Siirtokuntien ja palestiinalaisten väliset kahinat eivät koske kaikkia palestiinalaisia vaan vaikeita rajapintoja alueiden välillä. Jaettu Hebron on erityisen vaikea alue.

Vuonna 1992 Edward Said sai kuulla sairastavansa leukemiaa. Vaikka sairaus vaati edetessään ankaran veronsa, Said katkoi tutkimustyönsä ja esitelmöintinsä ohessa kirjoittamistaan Palestiinan tilanteesta. Said vaistosi jo varhain, että Oslon sopimus on palestiinalaisten kannalta huono. Said näki Jasser Arafatin pääsyylliseksi rauhanprosessiin, jossa palestiinalaiset saivat vähän ja antoivat periksi paljon. Samalla kun 1990-luvulla juutalaisten siirtokuntien määrä Länsirannalla kasvoi kasvamisestaan, palestiinalaiset saivat hallintaan ainoastaan omat rajatut ”bantustaninsa”, kuten Said niitä useissa yhteyksissä kutsuu. Palestiinalaisille sovitut alueet sijaitsevat Länsirannan länsiosassa eikä niillä ole yhteistä rajaa kuin Israelin kanssa. Israel piti ja on pitänyt sekä infrastruktuurin että Länsirannan huomattavat luonnonvarat tiukasti hallussaan. Se on myös rakentanut laajaa tieverkostoa emämaasta Länsirannan itäpuolen siirtolaisalueille pirstoen palestiinalaisille kuuluvien läntisten alueiden yhtenäisyyttä ja raivaten heidän asutustaan pois tieltä. Jerikon alue jää siten yksittäiseksi palestiinalaisaarekkeeksi Israelin hallitseman itäosan sisään. Lisäksi määrätietoinen siirtokuntarakentaminen Jerusalemissa itään sekä itäisen Jerusalemin asuttaminen juutalaisilla siirtolaisilla katkaisee palestiinalaisalueet kahteen osaan pohjoisessa ja etelässä. Edelleen kaikilla juutalaisilla kaikkialla maailmassa on oikeus muuttaa Israeliin ja saada sen

kansalaisuus, mutta eksiilissä asuvilla palestiinalaisilla ei ole oikeutta muuttaa Israelin miehittämille alueille.

Kaikkea tätä Said on kritisoinut useaan otteeseen Oslon sopimuksen solmimisen jälkeen. Kuten sanottu, hän oli jo 1980-luvun alussa yksi ensimmäisistä palestiinalaisista, joka kannatti kahden valtion mallia, mutta Oslon sopimuksen jälkeen hänestä tuli yksi ensimmäisistä palestiinalaista, joka kannatti yhden sekulaarin valtion ratkaisua. Oslon sopimus teki hänen mielestään kahden valtion mallista käytännössä mahdottomuuden. Saidin kuoleman jälkeisessä poliittisessa todellisuudessa kahden valtion mallista on tullut vieläkin mahdottomampi kuin Saidin elinaikana. Miltei miljoonaa juutalaissiirtolaista on mahdoton ajaa pois Länsirannalta Palestiinan valtion tieltä, ja on mahdotonta vaatia, että kahden valtion mallin myötä syntyvässä ei saisi asua juutalaisia; onhan Israelin emämaassakin palestiinalaisvähemmistönsä.

Said kritisoi Länsirannan palestiinalaishallintoa lähes yhtä ankarasti kuin Israelin miehitystä ja siirtolaisuuden kierteen kiihtymistä. Arafat pelasti Oslon sopimuksella oman poliittisen uransa ja rakensi sitä seuranneeseen hallintoonsa raskaan byrokraattisen koneiston, jossa korruptio rehotti. Palkintovirat tekivät Arafatin luottomiehistä ja lähipiiristä rikkaita samalla kun tavalliset palestiinalaiset kärsivät nälkää ja kurjuutta. Arafat haaskasi valtavasti rahaa erilaisten turvallisuusjoukkojen kehittämiseen ja laiminlöi kansalaisten perustarpeet. Said kirjaa esseissään huolellisesti Arafatin hallintoon liittyneitä epäkohtia ja vaatii palestiinalaisilta kansalaisaktiivisuutta ja tavallisten palestiinalaisten panemista koko poliittisen toiminnan keskiöön.

Pettymys Oslon sopimukseen tuntui jo alusta alkaen juutalaisten ja palestiinalaisten arjessa. Kun Hamas oli helmi-maaliskuun taitteessa 1996 tehnyt kolme itsemurhaiskua, joissa yhteensä kuoli 58 ja haavoittui 213 ihmistä, israelilaisten enemmistö alkoi ajatella, että rauha on sotaakin hirveämpi asia. Muuan nuori israelilainen puki tällaiset tuntemukset sanoiksi: ”Luovutimme alueita terroritekojen

lopettamiseksi. Nyt meillä ei ole alueita ja meillä on sota.” Kesällä 1996 Abd Rabbo, yksi Arafatin merkittävimmistä sotilaista, sanoi Palestiinan kulttuuriministeriön julkaisulle *Dafatir* (Muistikirjat) antamassaan haastattelussa: ”Oslon sopimus sisälsi huomattavia erehdyksiä, ja nyt me olemme pahemmassa jamassa kuin koskaan olemme aikaisemmin olleet.”

Israelin ja Palestiinan välinen konflikti on jatkunut jo lähes neljännesvuosisadan Oslon sopimuksen varjossa. Mikään ei ole muuttunut. Vai muuttuuko jokin sittenkin koko ajan?

Edward Saidin perintö ja yhden valtion utopia

Edward Saidin kirjoituksia lukiessa tulee toistuvasti mieleen jyrkkä ristiriita, jota Said itse ei halua korostaa vaikka ei peitelläkään: suurin osa palestiinalaisista on tottumattomia ajattelemaan kuten hän. Palestiinalaisten parissa eikä oikeastaan yhdessäkään arabimaassa ole tähän saakka ollut aitoa demokratiaa, ei lehdistön vapautta, ei vastuullista sosiaalipolitiikkaa, ei kunnollista panostusta etenkin korkeamman tason koulutukseen, ei määrätietoista pyrkimystä korruption kitkemiseen eikä väkivallattomaan yhteiskuntaan. Saidin kriitikot hänen omiensa joukossa sanoivat tälle toistuvasti: sinun on helppo katsella konfliktia New Yorkista käsin; sinä et ole täällä itse kokemassa, millaista täällä on elää. Eräässä kolumnissaan (Said, *From Oslo to Iraq and the Roadmap*, s. 78-84) Said kertoo, kuinka hän Lontoossa luennoidessaan kritisoi arabihallituksia ihmisoikeuksien loukkaamisesta. Muuan arabisuurlähettiläs, jonka hän tapasi jälkeenpäin, oli tyrmistynyt Saidin näkemyksistä. Kun Said toisti tapaamisen yhteydessä näkemyksensä, suurlähettiläs raivostui ja teki selväksi, että hänen hallituksensa silmissä demokratia ei ole juuri enempää kuin AIDS, pornografia ja kaaos. ”Sellaista me emme halua”, hän toisti toistamistaan miltei järjettömän raivon vallassa.

Israelin ja palestiinalaisten välisen ristiriidan keskellä on islamismi. Palestiinalaisista valtaosa on muslimeja ja kristittyjen määrä Gazassa ja Länsirannalla hupenee huimaa vauhtia. Hyvin suuri osa palestiinalaisista – enemmistö, puolet, hieman vähemmän kuin puolet? – mieltää islamin maailman Pakistanista Marokkoon pyhäksi maaksi, johon tunkeilijoilla ei ole asiaa. Ristiretkeläiset tulivat Palestiinaan, pitivät siellä valtaa 300 vuotta ja lopulta lähtivät. Samoin kävi briteille ja ranskalaisille, ja niin on käyvä myös juutalaisille. Islamistit ajavat aseellista toimintaa Israelia vastaan, mutta ajattelevat myös, että Allah on kärsivällinen. Said ja muut hänen kaltaisensa aidan kummallakin puolella eivät ajattele näin, mutta Israelin kovaa linjaa ajavat poliitikot ja palestiinalaiset islamistit ymmärtävät toisiaan liiankin hyvin: Israelilta neuvottelemalla saatavat alueet olisivat Palestiinan islamisteille vain välitavoite matkalla kohti juutalaiskysymyksen lopullista ratkaisua. Tästä syystä Saidin usein käyttämä palestiinalaisten vapaustaistelun vertaaminen Etelä-Afrikan mustien taisteluun rotusyrjinnän lopettamiseksi on ongelmallinen. Myöskään muista vastaavanlaisista miehitys- ja vapaustaisteluasetelmista ei löydy kunnollista paralleelia. Israelin ja Palestiinan kysymyksessä on elänyt alusta alkaen ja hallitsevassa roolissa ”kaikki tai ei mitään” –asetelma.

Toinen Saidin kirjoitusten sisään rakennetuista jännitteistä vallitsee jälkiviisaudesta pidättymisen ja nykyhetken ratkaisevuuden välillä. Voi vain kuvitella, miten turhauttavaa Saidista oli puhua toisille palestiinalaisille todellisuudentajun, kriittisyyden ja itsekriittisyyden sekä oman asian järkevän ja määrätietoisien ajamisen puolesta. Jokainen terrori-isku ja kaikki tarpeeton vihanlietsonta Israelia vastaan – aina Israelin palestiinalaisväestöllekin vahingollisia Israel-boikotteja myöten – vei Saidin silmissä palestiinalaisia aina vain kauemmaksi realistisista päämääristä ja vaikeutti Israelin panemisesta moraalisesti lujille miehityspolitiikkansa suhteen. Palestiinalaisten toiminta on Saidin kirjoitusten valossa sarja hukattuja mahdollisuuksia ajaa omaa asiaa paljon paremmin kuin aikaisemmin.

Oslon sopimuksen ja Länsirannan juutalaissiirtolaisten alati kasvavan määrän jälkeen Said näki palestiinalaisilla olevan vain yhden vaihtoehdon – painostuksen kohti yhtä

Israel/Palestiinaa, kohti yhtä sekulaaria demokratiaa, jossa kaikilla kansalaisilla, niin juutalaisilla kuin palestiinalaisilla, on samat oikeudet ja velvollisuudet. Sellainen valtio ei olisi enää juutalaisvaltio vaan samanlainen valtio kuin länsieurooppalaiset parlamentaariset demokraatit. Sellainen valtio turvaisi kaiken sen hyvän, mitä palestiinalaisilla ei ole koskaan ollut – lukuun ottamatta täysin omaa valtiota.

Saidin visio voisi olla poliittinen ohjelma, jolle ei ainakaan tällä hetkellä ole minkäänlaista sosiaalista tilausta, ei Israelissa eikä Palestiinassa. Täysin hypoteettisena ja todellisuutta vieroksuvana skenaariona se on kaikkien huonojen ja epäuskottavien vaihtoehtojen joukossa kuitenkin kiinnostava ajatusleikki.

Monista asiantuntijoista vaikuttaa siltä, että kahden valtion malli tekee hidasta kuolemaa. Kaksi kansaa kattavaa yhden valtion mallia kumpikaan osapuoli ei tällä hetkellä eikä varmasti lähitulevaisuudessa pysty kuvittelemaan kuin omilla jyrkillä ehdoillaan. Jos – ja tämä on todellakin järkälemäinen jos – jossain meille vielä näkymättömässä vaiheessa ajaututaan kääntymään kohti yhden valtion mallia, se saattaisi lähinnä tarkoittaa sitä, että se yksi valtio olisi Israel & Palestiina – samaan tapaan kuin Bosnia & Hertsegovina, kaikkine byrokraattisine umpisolmuineen. Valtion mallina olisi – monessa mielessä Saidin visioimaan tapaan – sekulaari länsieurooppalainen demokratia, jonka instituutioita, arvoja ja poliittisia käytäntöjä lähempänä on Israel, tosin ei sekään sillä tavalla, jonka tuollainen yhteisvaltio edellyttäisi. On joka tapauksessa kiintoisaa huomata, että Israelin palestiinalaisilla on keskimäärin selvästi toisenlainen suhde Israeliin, politiikkaan ja demokratiaan kuin Länsirannan ja Gazan alueen palestiinalaisilla. He kritisoivat Israelia sisältä päin rakentaakseen sitä toisenlaiseen suuntaan eivätkä jälkimmäisten tapaan taistele ulkoa päin sitä vastaan ainoastaan voidakseen tuhota sen.

Yhden valtion mallin spekulatiossa jää kiisteltäväksi, merkitsisikö se luopumista juutalaisvaltiosta ja merkitsisikö se demokratian traditiossa harjaantumattomille palestiinalaisten alistumista juutalaisvetoiseen yhteiskuntajärjestelmään. Silloin demografinen kilpajuoksu on keskeisellä sijalla: palestiinalaisen väestön parissa

syntyvyys on korkeampi, kun taas juutalainen väestö kasvaa siirtolaisuudella Länsirannalle. Tasavertainen demokratia merkitsisi tavalla tai toisella enemmistön valtaa. Osapuolten parissa rakentuneissa poliittisissa ja uskonnollisissa identiteeteissä täytyisi muuttua ehkä liian paljon, että Edward Saidin testamentikseen jättämä visio voisi olla edes keskusteltavissa.

Israel ja kolonialismi

Hannu Juusola

Israel on monin tavoin erikoinen valtio kansainvälisessä järjestelmässä. Siksikin siitä on huomattavan erilaisia ja usein vastakkaisia tulkintoja julkisessa keskustelussa ja myös tutkimuksessa. Suomalaisen keskustelun kannalta Israel on myös erikoinen maa siinä mielessä, että pieneen, suhteellisen kaukaiseen maahan kohdistuu meillä varsin runsaasti huomiota. Erityisesti herätyskiristillisissä piireissä on ollut tyypillistä innokas ”Israel-harrastus”, jota Timo S. Stewart on kuvannut väitöskirjassaan *Ja sana tuli lihaksi: Suomalaisen kristillisen sionismin aatehistoria*.¹ Päinvastoin kuin muiden valtioiden kohdalla julkiseen keskusteluun Israelista ja Palestiinan konfliktista osallistuu säännöllisesti ihmisiä, joiden analyysin lähtökohtana on ihan muut tekijät kuin ne, jotka ovat tuttuja yhteiskuntatieteistä.

Tässä artikkelissa analysoin yhtä Israeliin ja Palestiinan konfliktiin liittyvää kysymystä: Israelin suhdetta eurooppalaiseen kolonialismiin. Kysymys on tärkeä Israelin historian ja nykyisyyden ymmärtämisen kannalta ja liittyy myös kysymykseen siitä, mikä miten se tulisi valtiona ymmärtää.

Israelilaisessa itseymmärryksessä korostuu ajatus, että Israel on erityistapaus. Se on ensinnäkin ainoa juutalainen valtio. Siten sen piiriin kuuluvat kaikki maailman juutalaiset eivätkä vain ne, jotka asuvat maassa tai ovat sen kansalaisia. Huolimatta siitä, että valtio syntyi vasta vuonna 1948, sen historian ajatellaan ulottuvan tuhansien vuosien taakse raamatulliseen menneisyyteen. Kuvaavaa on, kuinka pääministeri Benjamin Netanyahu julistaa toistuvasti Jerusalemin olleen ”juutalaisen kansan” pääkaupunki kolmen tuhannen vuoden ajan. Israelin ensimmäinen pääministeri David

¹ Stewart 2015.

Ben-Gurion meni jopa niin pitkälle, että väitti vain pienen osan israelilaisista olleen Egyptin orjuudessa. Suurin osa oli elänyt Kanaanin maassa Abrahamin ajoista alkaen.² Ben-Gurion osallistui muutenkin aktiivisesti eksegeettiseen ja arkeologiseen keskusteluun. Taipumus nähdä Israel eräänlaisena *sui generis* -tapauksena johtaa usein siihen, että israelilaisten on vaikea havaita maansa yhtäläisyyksiä muiden valtioiden kanssa.

Ehkä paras esimerkki tästä on juuri kysymys Israelin ja sen edustaman nationalismin muodon, sionismin, suhteesta eurooppalaiseen kolonialismiin. Sionistisen siirtolaisuuden ymmärretään nimittäin muodostavan erityistapauksen, jolla ei ole nimeksikään yhteisiä piirteitä muiden kolonisaation muotojen kanssa. Kolonialismi-termin käyttö sionistisen siirtolaisuuden yhteydessä koetaan tarkoituksellisena pyrkimyksenä kieltää Israelin olemassaolon oikeutus. Ajatus kolonialismista sotii myös useita Israelin identiteetin kannalta keskeisiä kansallisia myyttejä vastaan. Juutalaiset siirtolaisethan on ymmärretty palaajiksi kotimaahan eli itse asiassa alueen oikeiksi omistajiksi. Kolonialistisen perspektiivin poissulkeminen heijastuu tutkimuksessakin, vaikka nykyään moni israelilainenkin tutkija on valmis analysoimaan Israelia ja Palestiinan konfliktia myös tästä perspektiivistä. Valaiseva esimerkki traditionallisesta tulkinnasta on lainaus Asher Arianin teoksesta *Politics in Israel*.³ Arian kirjoittaa konfliktin kehityksestä Ison-Britannian mandaatin aikana (1922–1947): ”The conflict that had simmered for years between two indigenous groups in a colonial territory escalated to the more visible status of armed conflict among nation-states.” ”Colonial” viittaa tässä ainoastaan Ison-Britannian hallitsemaan alueeseen ja kumpaakin kehittyvän konfliktin osapuolta, Palestiinan arabeja ja sionisteja, kuvataan attribuutilla ”indigenous”, vaikka suuri enemmistö Palestiinan alueen juutalaisista oli vasta tullut alueelle siirtolaisina Euroopasta eikä alueella aiemmin asuneilla juutalaisilla ollut osuutta konfliktissa. Israel saatetaan jopa tulkita Intian tavoin postkolonialistiseksi valtioksi, joka on itsenäistynyt Ison-Britannian kolonialistisesta hallinnasta. Siinä on kaiketi jotain samaa kuin, että

² Piterberg 2008, 276ss.

³ Arian 2005, 42.

amerikkalaiset muistelevat kolonioiden itsenäistymistä Ison-Britannian vallasta vapaussodassa (1775–1783) unohtaen täysin kolonioiden suhteen natiiveihin tai 1800-luvun kolonialistisen laajentumisen kohti Tyyntä valtamerä.

Juutalainen nationalismi

Moderni juutalainen siirtolaisuus Palestiinaksi kutsutulle alueelle Osmanivaltiossa alkoi 1880-luvun alussa. Pääosin juutalaisuuden pyhissä kaupungeissa, kuten Jerusalemissa ja Tiberiaksessa asui vanhastaan pienehkö juutalaisyhteisö (ns. vanha *yišuv*), joka koostui pääosin eri aikoina alueelle muuttaneista uskonnollisista juutalaisista. Monet olivat sefarditaustaisia. Perinteinen juutalaisyhteisö suhtautui uusiin tulokkaisiin ja heidän maalliseen elämäntapaansa vähintäänkin kielteisesti, eivätkä he siksi halunneet siirtolaisten muuttavan varsinkaan Jerusalemiin.⁴

Siirtolaisuuden taustalla oli monia tekijöitä. Aleksanteri II:n murhan jälkeen juutalaiset Venäjällä joutuivat poikkeuksellisen kovien vainojen, pogromien, kohteeksi. Palestiinaan kohdistuva siirtolaisuus oli pieni osa valtavaa juutalaista muuttoaaltoa 1800-luvun loppupuolelta alkaen pääosin Amerikan mantereelle. Toinen tekijä Palestiinaan muuton taustalla oli sionismi. 1800-luvulla nationalismi muodostui Euroopassa, ja myös juutalaisten parissa syntyi erilaisia nationalistisia tulkintoja juutalaisuudesta. Modernin antisemitismin kehittyessä juutalaisten mahdollisuudet assimiloitua heikkenivät olennaisesti, koska monet uudet kansalliset liikkeet korostivat yhteiseen etnisyyteen ja ”verenperintöön” pohjautuvia tulkintoja kansakunnasta, mikä väistämättä sulki juutalaiset kansakunnan ulkopuolelle. Juutalainen nationalismi ja ennen kaikkea sen tärkein variantti sionismi oli yksi getosta vasta vapautuneiden juutalaisten vastaus uusiin ongelmiin ja kysymyksiin, jotka turvallisuuden ohella koskivat juutalaista identiteettiä modernisaation keskellä. Erityisesti Länsi-Euroopassa kulttuurinen assimilaatio merkitsi huomattavaa uhkaa

⁴ Pappé 2004, 53.

perinteiselle juutalaiselle identiteetille. Läheskään kaikilla varhaisilla Palestiinaan suunnanneilla siirtolaisilla ei ollut sionistisesta ideologiasta kumpuavaa syytä muutolle, mutta vähitellen sionismi nousi tärkeäksi muuton kannustimeksi ja perusteeksi.

Sionismi jakautui useaan eri suuntaukseen, mutta hallitsevin piirre siinä oli aikanaan hyvin radikaali tulkinta, jonka mukaan juutalaiset olivatkin kansakunta muiden eurooppalaisten kansojen tavoin ja niiden tavoin oikeutettuja omaan valtioon. Oma valtio normalisoisi juutalaiset ”kansakunnaksi kansakuntien joukossa” ja tarjoaisi samalla konkreettisen turvan antisemitismiä vastaan. Itse asiassa sen ajateltiin myös lopettavan antisemitismin, koska juutalaisten asema ”maattomana kansana”, eräänlaisena anomaliana, lakkaisi oman valtion myötä.⁵ Varhaiset sionistit omaksuivat itse asiassa varsin laajalti monet antisemitistisen kirjallisuuden käsitykset juutalaisten epänormaaliudesta Euroopassa. Vähitellen ajatus, että juutalaisen kotimaan tuli ehdottomasti sijaita juuri Palestiinassa, voitti sionistisen liikkeen sisällä ja muut vaihtoehdot menettivät merkityksensä. Palestiinan myötä sionismista kehittyi myös kolonialistinen liike.

Kolonialismin tarjoama perspektiivi Israelin tutkimuksessa

Jokaisessa kolonialismin muodossa on omat erityispiirteensä, ja se on mitä suurimmassa määrin totta myös sionismin suhteen. Torjuessaan sionismin ja kolonialismin väliset yhteydet Israelin edustajat ovat korostaneet juuri näitä erityispiirteitä. Yksi olennainen piirre jota on haluttu painottaa, on se, että päinvastoin kuin kolonialistisissa suhteissa sionistiset siirtolaiset eivät halunneet alistaa arabeja vaan perustaa oman yhteiskuntansa. Tällöin kolonialismi ymmärretään kuitenkin hyvin rajoitettuna ilmiönä, jossa kyse on pelkästä taloudellisesta hyödyntämisestä. Eurooppalaisen kolonialismin muodot ovat kuitenkin paljon moninaisemmat. Toinen

⁵ Ks. Juusola 2004.

merkittävä näkökulma on se, että päinvastoin kuin muissa kolonialismin muodoissa tulokkailla oli historia Palestiinan alueella ennen paluuksi ymmärrettyä siirtolaisuutta. Tällöin viitataan tietenkin juutalaiseen historiaan Palestiinassa ennen roomalaisaika ja arabivalloitusta 600-luvulla. Vakavasti otettavatkin israelilaiset historioitsijatkin kirjoittavat vahvasti yksinkertaistettuja historiallisia tulkintoja siitä, kuinka roomalaiset karkottivat juutalaiset ryhmänä Palestiinasta. Vaikka sionismi poikkeaa radikaalisti kaikista aikaisemmista juutalaisista muuttoaloista Palestiinaan, se nähdään ikään kuin historiallisena jatkumona juutalaisten ikaikaiseksi ymmärretyssä pyrkimyksessä palata ”historialliseen kotimaahansa”. Kuten Uri Ram on hienosti kuvannut teoksessaan *Israeli nationalism*⁶, sionismi kehitti monen muun nationalistisen liikkeen tavoin oman historiallisen narratiivinsa, jossa menneisyys luotiin uudelleen nykyajan tarpeista käsin. Juutalaisuuden messiaaniset toiveet paluusta Jerusalemiin muuttuivat ikaikaisiksi maallisiksi toiveiksi perustaa juutalainen valtio uudelleen. Perinteinen nationalistinen tutkimus painottaa juutalaisten poikkeuksellista suhdetta ”Israelin maahan” (*Erets Yisrael*) ja vastaavasti juutalaisten asemaa ikuisena vähemmistönä ”eksiilissä”, kuten diasporaa aikoinaan kutsuttiin. Varsinkin aikaisemmin sionismia on tutkittu korostetusti juutalaisessa kuplassa, osana juutalaista historiaa, vaikka sionismiin toki on aina tiedetty liittyneen kolonisaatio osana liikkeen historiaa. Moni perinteistä linjaa edustava tutkija on ollut valmis myöntämään, että sionismi poikkesi muista nationalismin muodoista siinä, että siihen liittyi oleellisena osana väestön migraatio toisesta maantieteellisestä paikasta toiseen. Sen sijaan tätä migraatiota ei millään voida hyväksyä kolonisaatioksi.⁷ Tämä on mielenkiintoista siksikin, että 1900-luvun alun juutalaisille siirtolaisille yhteydet muihin kolonialisteihin olivat kaikkea muuta kuin ongelma. Todellisuudessa sionismi edusti yhtä lailla kahta 1800-luvun merkittävää eurooppalaista trendiä: nationalismia ja kolonialismia.

Vuoden 1967 kesäkuun sodan eli kuuden päivän sodan jälkeen uudelleen alkanut uusi kolonisaatioaalto vaikutti ajattelutuvan muutokseen Israelin tutkimuksessa. Israelin ja

⁶ Ram 2011.

⁷ Ks. Shafir 1996.

sionistisen liikkeen aikaisempaa historiaa alettiin nyt peilata tästä näkökulmasta.⁸ Toinen tekijä oli yleinen kiinnostus postkolonialistiseen tutkimukseen 1960-luvulta lähtien. Kehitys alkoi Euroopasta, mutta 1980-luvun kuluessa Israelissakin nousi kriittiseksi sosiologiaksi kutsuttu suuntaus, joka alkoi analysoida sionismia ja Israelia (myös) osana laajempaa kolonialismin historiallista kehitystä eikä vain osana juutalaista historiaa. Kolonialistinen perspektiivi on myös vahvemmin korostanut Palestiinan konfliktin merkitystä Israelin kulttuuristen ja yhteiskunnallisten piirteiden kehityksessä. Perinteisesti tutkimuksessa ja erityisesti israelilaisessa ajattelussa Israel ja konflikti nähdään ikään kuin kahtena erillisenä asiana. Tämä heijastuu vahvasti myös siinä, että Israelista ja miehityksestä puhutaan toisistaan erillisinä asioina, vaikka vuoden 1967 jälkeinen miehitys on kestänyt jo paljon pidempään kuin vajaan kahden vuosikymmenen ajanjakso Israelin perustamisesta kuuden päivän sotaan. Miehityksen ja Israelin erottaminen mahdollistaa myös sen, että Israelista voidaan puhua Lähi-idän ainoana demokratiana.

Tutkimuksessa sionismi ja sen seurauksena syntynyt Israel on alettu laajalti ymmärtää esimerkkinä niin sanotusta asutuskolonialismista (*settler colonialism*) erotuksena monesta muusta kolonialismin tyypistä. Asutuskolonialismi eroaa selvästi meille ehkä tutuimmasta kolonialismin muodosta, jossa lähtökohtana valtion systemaattinen koloniaalinen suhde johonkin kohdemaahan (*metropole colonialism*). Tähän ei liity merkittävää määrää siirtolaisia vaan pyrkimys ainoastaan hyödyntää kohdemaata taloudellisesti. Asutuskolonialismi puolestaan on useissa tapauksissa johtanut uusien valtioiden syntyyn. Israelia on ryhdytty vertamaan muihin eurooppalaisen asutuskolonisaation myötä syntyneisiin yhteiskuntiin kuten Etelä-Afrikkaan, Yhdysvaltoihin, Australiaan ja Ranskan Algeriaan. Israelin vasemmistossa kolonialismiperspektiivin myöntäminen on ollut oikeistoa vaikeampaa. Oikeisto on aina avoimesti korostanut voiman merkitystä Palestiinan haltuunotossa. Vasemmisto sen sijaan on mieltänyt itsensä sionismin ohella myös humanien sosialistien arvojen edustajaksi. Vasemmisto on pitkään tehnyt myös eron

⁸ Ram 1999, 56–57.

alkuperäisen sionistisen kolonisaation ja vuoden 1967 jälkeisten siirtokuntien välillä. Ensimmäinen oli pakon sanelemaa ja hyväksyttyä, jälkimmäinen taas ei. Oikeisto sen sijaan on aina korostanut, ettei Tel Avivin ja siirtokuntien välillä ole mitään eroa. Vähitellen ero näiden kahden ajattelutavan välillä on vähentynyt, kun vasemmisto on kuihtunut ja uudesta kolonisaatiosta on tullut laajalti hyväksytty tosiasia. Kolonisaatiotermiä sinänsä ei tietenkään hyväksytä tässäkään yhteydessä.

Kansallinen koti Palestiinaan

Sionistinen liike pyrki toteuttamaan juutalaisen valtion perustamisen Palestiinaan sekä konkreettisesti siirtolaisuuden avulla että hankkimalla jonkin aikakauden suurvallan diplomaattisen tuen pyrkimyksille. Jälkimmäinen toteutui lopulta vuonna 1917, kun Iso-Britannia julkaisi niin sanotun Balfourin julistuksen, jossa se sitoutui tukemaan juutalaisen ”kansallisen kodin” perustamista Palestiinaan. Balfourin julistuksen periaate realisoitui, kun se liitettiin Kansainliiton hyväksymän mandaatin säätöihin. Vaikka Iso-Britannia ei missään tapauksessa kaikessa ja kaiken aikaa tukenut sionistista liikettä, sen rooli oli kuitenkin täysin keskeinen siinä, että sionistinen protovaltio saattoi kehittyä Palestiinaan. Vielä siinä vaiheessakin, kun britit olivat jo lähdössä sisällissodan keskellä olevasta Palestiinasta keväällä 1948, he koordinoivat vallanvaihdon Juutalaistoimiston kanssa. Brittien ja toisen maailmansodan jälkeen myös Yhdysvaltojen tuen ohella diasporasta tullut merkittävä taloudellinen apu mahdollisti sionistien menestyksen olosuhteissa, jotka eivät olleet otollisia kansallisen kodin perustamiselle.

Huolimatta nationalistisesta ja osin sosialistisesta ideologisesta taustasta sionistinen kolonisaatio Palestiinaan toistaa monia hyvin tuttuja ilmiöitä länsimaisen asutuskolonialismin historiasta. Yksi kaikkia yhdistävä tekijä on pyrkimys perustaa kohdemaahan samanlainen eurooppalainen yhteiskunta kuin se, josta lähdettiin. Sionistisen liikkeen kohdalla se on ironista siinä mielessä, että muuton oikeutta perusteltiin paluulla kotiin. ”Raamattu on mandaattimme”, sanoi sionistisen liikkeen

johtaja ja myöhemmin pääministeri David Ben-Gurion.⁹ Kotiin ei kuitenkaan haluttu sulautua, vaan siitä haluttiin tehdä jotain muuta kuin se oli. Euroopan siirtämiseen liittyi aina myös jyrkkä ero, joka tehtiin uudessa maailmassa kohdattuihin ”alkuasukkaisiin”. Näiden olemassaoloa ei joko nähty (”kansaton maa”) tai hellä ei myönnetty olevan samanlaisia oikeuksia kuin tulijoilla. Sionistinen liike korosti voimakkaasti juutalaisia siirtolaisia eurooppalaisen kulttuurin edustajina. Poliittisen sionismin perustajana pidetty Theodor Herzl (1860–1904) toivoi juutalaisvaltion olevan etuvartio barbarismia vastaan. Kun lopullista versiota mandaatin säännöistä kirjoitettiin, sionistisen liikkeen silloinen johtaja ja myöhemmin Israelin ensimmäinen presidentti Chaim Weizmann kirjoitti mandaattia johtaneelle Herbert Samuelille, ettei juutalaisista tulisi puhua siinä ”natiiveina”: natiiveja olivat arabit, eivät juutalaiset.¹⁰ Oikeistosionismin isä Vladimir ”Ze’ev” Jabotinsky puolestaan sanoi, että ”Jumalan kiitos, meillä juutalaisilla ei ole mitään tekemistä Orientin kanssa.”¹¹ Natiivin ja juutalaisen välillä oli fundamentaalinen ero laadussa, kuten Weizmann asian ilmaisi.¹² Jos joku on ollut vahvaa israelilaisessa identiteetissä niin halu kuulua länsimaisen kulttuurin piiriin.

Nimenomaan asutuskolonialismiin liittyy voimakkaasti pyrkimys muuttaa kohdamaa kulttuurisesti. Tämä tapahtuu tyypillisesti kulttuurisen ylemmyyden antamalla oikeutuksella. Brittien hallitsema Egypti 1880-luvun alusta alkaen on yksi tunnetuimmista esimerkeistä kolonialismista. Egypti ei kuitenkaan edustanut asutuskolonialismia eivätkä britit pyrkineet tekemään Egyptistä jotain muuta kuin, mitä se oli. Palestiinaa muistuttaa sen sijaan ranskalainen Algeria (1830–1960). Kulttuurisen muuttamisen lisäksi tärkeää on siirtolaisten suuri määrä, joka kehittyi molemmissa samaa tahtia.¹³ Molemmissa kysymys maan hallinnasta oli myös keskeistä. Ei ihme, että 1900-luvun Lähi-idän kolonialistisista konflikteista Algeria oli Palestiinan ohella kaikkein vaikein. Asutuskolonialismin subjekti,

⁹ Segev 2001, 401.

¹⁰ Segev, 2001, 154.

¹¹ Segev, 2001, 151.

¹² Segev 2001, 110.

¹³ Pappé 2005, 19–20.

siirtokuntalainen (*settler*) eroa emigrantista siinä, että emigrantit liittyvät johonkin yhteiskuntaan, siirtokuntalaiset luovat oman yhteiskuntansa.¹⁴ Juuri tämä erotti sionistit aikaisemmista juutalaisista siirtolaisista Palestiinaan tai Lähi-itään paenneista armenialaisista.

Kulttuuriseen muuttamiseen kuuluu tyypillisesti myös uudet nimet, joilla kohde omitaan. 1920-luvulta lähtien sionistit pyrkivät vaikuttamaan britteihin, jotta arabinimien sijaan paikoista käytettäisiin heprealaisia nimiä. Mandaatin loppuun mennessä vain 5% prosenttia paikannimistä oli hepreankielisiä. Israelin itsenäistyttyä muutokseen tuli tietenkin aivan erilaiset mahdollisuudet ja Palestiina nimettiin käytännössä uudelleen. Palestiinan arabien fyysistä karkotusta seurasi laajalti myös kulttuurinen tuho, jonka osana heprealaiset nimet ”pelastettiin”, kuten sanonta kuului. ”Beduiinien antamat primitiiviset nimet” katosivat ihan samoin kuin nämä ihmiset itse, oli yhden kartoittajan tulkinta.¹⁵ Koska Raamattu tarjosi vain hyvin rajoitetun ja osin epävarman repertuaarin, paljon nimiä heprealaistettiin vanhoista arabiankielisistä nimistä tekemällä niistä raamatulliselta vaikuttavia nimiä. Sen lisäksi käytettiin muun muassa muualta juutalaisesta historiasta tuttuja nimistöä ja sionistisen liikkeen merkkihenkilöihin liittyviä nimiä. Sen sijaan vanhoja kreikkalaisia ja roomalaisia nimiä luonnollisesti kartettiin.¹⁶

Tavoitteena demografinen muutos

Siirtolaisuuteen perustuvat yhteisöt pyrkivät lähes aina tietoisesti muuttamaan kohdemaan identiteetin ohella sen väestösuhteet. Sionistinen liike pyrki alusta alkaen luoda tilanteen, jossa juutalaiset muodostaisivat enemmistön Palestiinan asukkaista. Tämä oli hyvin myös arabien tiedossa. Silloin kun juutalaiset olivat vielä selvä

¹⁴ Veracini 2010, 3 ja siellä annettu kirjallisuus.

¹⁵ Benvenisti 2000, 19. Huomio liittyi niihin Negevin alueen beduiineihin, jotka olivat paenneet tai tarkoitettu ensimmäisessä Palestiinan sodassa.

¹⁶ Benvenisti 2000 on erinomainen esitys heprealaisen kartan syntymisestä.

vähemmistö, oikeutusta haettiin siitä, että kaikki maailman juutalaiset olivat tulevia sionisteja. Kolonialismin tutkimuksessa yksi keskeinen analyysin kohde on kolonioiden luonne. Sionismin historian aikana on kokeiltu useampaa eri mallia, alkuvaiheessa muun muassa arabityövoimaan pohjautuvaa plantaasia. Tämä ei kuitenkaan tarjonnut mahdollisuutta suurelle määrälle juutalaisia siirtolaisia, sillä eurooppalaiset siirtolaiset eivät suostuneet työskentelemään yhtä halvalla kuin arabit. Hallitsevaksi tulikin lopulta malli, joka tunnetaan tutkimuksessa nimellä *pure settlement colony*.¹⁷ Tällä tarkoitetaan esimerkiksi Yhdysvaltojen pohjoisosien ja Australian historiasta tuttua ”valkoiseen työhön” perustuvaa mallia, jossa alkuperäisasukkaat on suljettu työvoiman ulkopuolelle. Tämä malli mahdollistaa kulttuurisesti ja etnisesti homogeenisen siirtolaisyhteisön luomisen ja siirtolaisten nousun enemmistöasemaan. Tyypillistä on ollut alkuperäisasukkaiden tuhoaminen ja karkotus 1800-luvun ”intiaanisolien” malliin. Arabien sulkeminen työvoiman ulkopuolelle, mikä ei koskaan täysin onnistunut, nousi keskeiseksi kansalliseksi projektiksi maan hallinnan ohella. Israelilaisista israelilaisin sosiaalinen instituutio, kibbutsi, on paras ilmentymä tästä etnisen työn mallista.

Israelin historiassa alkuperäisväestön karkotus liittyy tietysti erityisesti vuoden 1948 Palestiinan sotaan, joka tunnetaan myös Israelin itsenäistymissotana. Arviolta 750 000 Palestiinan arabin pako ja karkotus sekä paluun systemaattinen estäminen tunnetaan tänään arabiaksi nimellä *al-Nakba* eli katastrofi. Väestönsiirrot jatkuivat pienemmässä mittakaavassa myös sodan jälkeen ja toistuivat myös kuuden päivän sodassa. Vertailevassa perspektiivissä on ilmeistä, että Palestiinan konflikti johti siihen samaan lopputulokseen kuin asutuskolonialistiset projektit muuallakin. Perinteinen israelilainen tutkimus on korostanut sitä, ettei sionisteilla ollut tällaista suunnitelmaa tai että siitä ei ainakaan ole kirjallisia todisteita. Oliko muunlainen lopputulos kuitenkin realistisesti koskaan mahdollinen?

¹⁷ Sionistisen kolonisaation kehityksestä ks. Shafir 1999, 86–91 ja Shafir 1996b.

Mandaattiaikana sionistien mahdollisuudet hankkia maata hallintaansa olivat hyvin rajalliset, siksi juutalaisessa omistuksessa oli vain vajaa 10% maasta Israelin itsenäistyessä. Sodan ja itsenäisen valtion synnyn myötä valtasuhteet muuttuivat olennaisesti. 1950-luvun alussa säädettiin lakeja, joilla panneiden palestiinalaisten maaomaisuus kansallistettiin. Myös maahan jääneet palestiinalaiset luokiteltiin laissa pääosin ”poissaoleviksi” ja hekin menettivät näiden toimien seurauksena valtaosan omistamastaan maasta.¹⁸ 1960-luvun alkuun mennessä lähes kaikki maa oli valtion hallinnassa.

Uussionistinen kolonisaatio

Vuoden 1967 kuuden päivän sodan seurauksena raja tai pikemminkin raja-alue (*frontier*), samassa merkityksessä kuin sitä käytetään Yhdysvaltojen leviämisestä 1800-luvulla, aukesi jälleen. Vähitellen sionistinen kolonisaatio alkoi uudelleen nyt käytettävissä oleville alueille Jordanjoen länsirannalla (”Juudeassa ja Samariassa”), Gazassa, Siinailla ja Golanilla. Kaikki eivät ole eri syistä johtuen osoittautuneet menestyksiksi, mutta kaiken kaikkiaan arviolta noin 700 000 siirtokuntalaista on muuttanut näille alueille huolimatta kansainvälisestä kritiikistä. Erotuksena aikaisempaan kolonisaatioon siirtokuntalaisten takana oli nyt voimakas valtio, joka mahdollisti tehokkaan toiminnan paljon paremmin kuin aikaisemman siirtolaisuuden aikana. Merkittävä ero on myös siinä, että viime vuosikymmenien kolonisaatiossa nationalismiin ja uskonnon muodostama ideologinen yhdistelmä, ns. uussionismi, on ollut merkittävä motivoiva ja oikeuttaja tekijä.¹⁹ Tähän kolonialismin muotoon liittyy vahvasti ajatus juutalaisten velvollisuudesta asuttaa koko raamatullinen Israelin maa. Uussionistista kolonisaatiota on seurannut jälleen kerran sama kuvio, jonka seurauksena palestiinalaiset ovat asteittain menettäneet oikeutensa maahan, nyt Jordanjoen länsirantaan. Jerusalemin ja sen ympäristön suhteen Israel käytti suoraan omaa lainsäädäntöään ja *de facto* liitti sen itseensä kerralla pian sodan jälkeen. Muun

¹⁸ Prosessista ks. Kimmerling 1983, 134ss.

¹⁹ Ram 1999, 57.

Länsirannan suhteen prosessi on ollut vähittäinen ja perustunut eri oikeudellisiin järjestelmiin osmanilaista Israelin armeijan komentajien määräyksiin. Päämääränä on ollut saada hallintaan mahdollisimman suuri osa maasta ja estää samalla, että väestölle jouduttaisiin antamaan kansalaisuus.²⁰ Asutuskolonialistisille projekteille on aina ollut tyypillistä, että alkuperäisväestö menettää maansa ja ajetaan lopulta bantustaneihin tai reservaatteihin. Gaza on tämän hetken paras vastine näille. Asutuskolonialistiset valtiot suhtautuvat alkuperäisväestön maahan tyypillisesti niin, että se on otettavissa valtion hallintaan julkisena maana ilman näiden suostumusta.²¹

Etniset suhteet Israelissa

Vuoden 1967 sotaa seuranneen uuden kolonialismin lisäksi Israelin historiallinen tausta asutuskolonialismia edustavana yhteiskuntana on monin tavoin vaikuttanut valtion peruspiirteisiin. Sille on tyypillistä monet sellaiset piirteet, jotka yleisestikin ottaen ovat ominaisia asutuskolonialismiin pohjautuville valtioille. Keskeinen on väestöryhmien vahva etnisyyteen ja asutushistoriaan pohjautuva stratifikaatio. Israelin sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti etuoikeutetuin ryhmä on aina ollut eurooppalaistaustaiset aškenasi-juutalaiset. Heidä on usein verrattu Yhdysvaltojen valkoisiin protestantteihin (WASP). Aškenasien asema perustuu juutalaisuuden lisäksi heidän rooliinsa valtion perustajina ja ”pioneereina” (*halutsim*), jotka tulivat maahan vapaaehtoisesti ennen valtion syntyä. Toisen ryhmän muodostavat pääosin arabimaista Israelin valtion syntymän jälkeen tulleet ”itämaiden” juutalaiset (*mizrahim*).²² Käsite mizrahim (”itäiset, orientaalit”) on nykymuodossaan israelilainen, eikä sellaista ryhmää ollut varsinaisesti olemassa ennen Israelia. Ryhmään kuuluu lähes puolet Israelin juutalaisista asukkaista. Koska mizraheilla ei ole tukenaan asemaa ”pioneereina” tai valtion perustajina, he ovat korostaneet voimakkaasti juutalaisuuttaan. Kaiken kaikkiaan, kuten Khazzoom

²⁰ Ks. esim. Gordon 2008, 119ss.

²¹ Yiftachel 2006, 135.

²² Yks. mizrahi.

kirjoittaa, Israel ei vastaanottanut aškenaseja ja mizraheja sellaisenaan, vaan itse asiassa samalla ”loi” kaksi binaarista ryhmää eri taustoista tulevista siirtolaisista.²³ Mizrahien kohdalla orientalistisilla mielikuvilla oli ilmeinen merkitys kategorioimisessa.

Aškenasien ja mizrahien välit ovat aina olleet ongelmalliset. Sionistinen liike oli kiinnittänyt ”arabijuutalaisiin” varsin vähän huomiota ennen holokaustia. Juutalaisvaltion oli tarkoitus olla eurooppalainen valtio eivätkä Lähi-idän juutalaiset juuri osoittaneet kiinnostusta sionismia kohtaan. Tilanne muuttui olennaisesti holokaustin myötä, koska tarve saada siirtolaisia myös Lähi-idästä kasvoi merkittävästi. Kiristyvää konfliktia Palestiinassa alkoi myös nopeasti huonontaa juutalaisten asemaa monissa arabimaissa. Mizrahit tulivat maahan valtion synnyn jälkeisinä vuosina osin pakolaisina, osin Israelin voimakkaasti houkuttelemina. Osin siksi, että väestöä tarvittiin ennen kaikkea raja-alueille estämään palestiinalaisten paluu, heidät sijoitettiin periferiaan. Sijoitus nopeasti kyhättyihin ”kehityskaupunkeihin” on merkittävästi vaikuttanut myös heidän myöhempiin mahdollisuuksiinsa sosiaaliseen nousuun. Monet arabimaiden juutalaiset tulivat sosiaalisesti merkittävästä asemasta, mikä korosti nöyryytystä. Vasta vuosikymmeniä myöhemmin israelilaiset poliitikot ovat pyytäneet anteeksi arabijuutalaisten kohtelua ja rasismia maan alkuvuosina. Kohteluun liittyi myös voimakas pyrkimys länsimaistaa takapajuisina pidetyt itämaiden juutalaiset. Heidän suurin ongelmansa oli voimakas kulttuurinen ja kielellinen yhdistyminen arabeihin. Puhuessaan arabimaiden juutalaisten tulemisesta Israeliin, Ben-Gurion oli sanonut, ettei halunnut israelilaisista tulevan arabeja. Arabien ja arabijuutalaisten välejä puolestaan huononsi kilpailu samoista huonosti palkatuista työpaikoista.

Myöhemmät siirtolaisaallot, erityisesti entisen Neuvostoliiton alueelta tulleet ”venäläiset” ja Etiopian falašat ovat edelleen vaikuttaneet eri ryhmien välisiin monimutkaisiin suhteisiin, kuten on tyypillistä siirtolaisvaltioissa. Käsitellessään eri

²³ Ks. Khazzoom 2008, 46ss.

ryhmien välisiä suhteita jotkut israelilaiset tutkijat eivät ole halunneet puhua etnisistä ryhmistä, vaan ovat käyttäneet käsitettä ”sub-etniset” ryhmät. Taustalla on tietenkin sionistinen ideologia, joka lähtee siitä, että on vain yksi juutalainen kansa, joka palasi kotiin valtion synnyn myötä. Tästä lähtökohdasta ei ole helppo analysoida siirtolaisvaltiolle tyypillistä etnistä stratifikaatiota. Yhdysvaltojen tavoin Israelinkin on väitetty olleen *melting pot* -yhteiskunta. Kummassakin tapauksessa todellisuus on ollut kovasti erilainen. Kaiken kaikkiaan israelilaisen etnisen stratifikaation pääryhmät muodostavat pääosin Itä-Euroopasta tulleet ”länsimaiset” aškenasit, pääosin arabimaista tulleet ”itämaiset” mizrahi-juutalaiset ja Palestiinassa asuneet ”itämaiset” arabit/palestiinalaiset. Kahden jälkimmäisen ero on siinä, että edelliset oli mahdollista assimiloida länsimaistamalla heidät, mutta arabien assimiloiminen ei ole ollut mahdollista valtion juutalaisuutta korostavan diskurssin takia.²⁴

Israelilaisen stratifikaation pohjimmaisena ovat normaaliin tapaan alkuperäisasukkaat ”intiaaneihin” tai aboriginaaleihin vertautuvat palestiinalaiset. Heikin jakautuvat eri ryhmiin, erilaisin oikeuksin, riippuen siitä, missä vaiheessa ja miten heidät liitettiin osaksi Israelin hallintaa. Ne palestiinalaiset, jotka jäivät Israelin alueelle, saivat maan kansalaisuuden ja äänioikeuden. 1960-luvun puoliväliin saakka he olivat kuitenkin sotilashallinnon alaisuudessa erotuksena juutalaisväestöön. Olennaista tämän ryhmän kohtelussa on ollut pyrkimys kitkeä heidän keskuudestaan nationalismi luomalla uusi Israelin arabi -identiteetti erotuksena muista palestiinalaisista. Ryhmä on pyritty pitämään mahdollisimman hajanaisena korostamalla ja ruokkimalla traditionaalisia uskonnollisia ja sosiaalisia eroja (muslimit, kristityt, druusit, beduiinit). Tämäkin on luonnollisesti hyvin tuttua kolonialismin historiasta. Sen sijaan minkäänlaista pyrkimystä yhdistävän israelilaisuuden luomiseksi ei ole ollut. Monikansallinen valtio on säilynyt yhden kansan valtiona. Myöskin juutalaisen identiteetin uskonnollinen luonne on säilynyt, vaikka sionismi oli alun perin kapinaa uskontoa vastaan. Alun haaveista huolimatta juutalaisesta Israelissa ei koskaan tullut juutalaista

²⁴ Ks. Shohat 1988 ja Khazzoom 2008.

samassa merkityksessä kuin eurooppalaisten valtioiden kansalaiset ovat omien kansakuntiansa jäseniä. Sekulaaria kansalaisuutta ei Israelissa koskaan syntynyt. Myöhemmin Israeliin eri tavoin liitettyjen palestiinalaisten asema poikkeaa ”vuoden 1948 arabien” asemasta. Jerusalemissa miehityksen alaisuudessa olevilla palestiinalaisilla on pysyvän asukkaan status, joka takaa määrättyjä oikeuksia. Pyramidin pohjalla ovat Länsirannan ja Gazan palestiinalaiset, joilta puuttuvat kansalaisoikeuksien lisäksi monet ihmisoikeudet kuten oikeus tasaveroiseen kohteluun, vapaaseen liikkumiseen tai omaisuuden suoja.

Voiko Israel muuttua?

1990-luku, johon kuului olennaisesti niin sanottu Oslon rauhanprosessi, on usein ymmärretty vuosikymmeneksi, jonka aikana Israelilla oli mahdollisuus muuttua normaaliksi länsimaiseksi valtioksi. Tämän muutoksen ydin oli tietenkin ”pysyvän väliaikaisen” miehityksen lopettaminen eli toisin sanoen de-kolonisaatio, jonka piti seurata rauhanprosessista. Samalla Israelin suhteet naapurivaltioihin piti normalisoitua. 1990-luvulle tultaessa kaikki merkittävät Israelin viholliset olivat luopuneet Israelin kukistamisen tai tuhon ajatuksista, ja kyse oli enää rajoista ja pakolaisten oikeuksista. Ensimmäistä kertaa alettiin puhua siitä, että Israel voisi olla legitiimi osa aluetta. Israelin sisällä vahvistui liberaaleja voimia, jotka halusivat korostaa maan demokraattisuutta juutalaisuuden sijaan. Israelin historian vaiheita alettiin ensimmäistä kertaa käsitellä kriittisesti. Israelin palestiinalaiset kansalaiset alkoivat paljon entistä näkyvämmiin viettämään vuosittaista al-Nakba -päivää samoihin aikoihin Israelin itsenäisyyspäivän kanssa korostaen siten sionismin uhrien asemaa. Keskustelu alkoi aavistuksen muistuttaa sitä, mitä vaikkapa Yhdysvalloissa käydään Kolumbus-päivän merkityksestä.

Jälkikäteen ajatellen kyse oli kuitenkin harhasta. Samaan aikaan rauhanprosessin kanssa kolonisaatio eteni nopeammin kuin koskaan vuoden 1967 jälkeisenä aikana. Muutama vuosikymmen myöhemmin Israel on oikeistonationalistisempi kuin

koskaan historiansa aikana ja tila kriittiselle keskustelulle maassa on supistunut selvästi. Siltä osin Israelin kehitys muistuttaa monen muun valtion kehitystä. Miehitetyille alueille tyypillinen apartheid-järjestelmä on hiipimässä myös ”varsinaisen Israelin” sisälle. Samalla kansainvälinen paine kolonisaation lopettamiseksi on vähäisempää kuin ehkä koskaan. Olennaisin muutos on tässä suhteessa tapahtunut Yhdysvaltojen suhteen, mutta myös Lähi-idän alueellisessa järjestelmässä Palestiinan kysymyksen painoarvo on laskenut selvästi ja sisäisten vaikeuksien kanssa painiva EU on heikkoakin heikompi. Rajaseutu on siis jälleen auki eikä estettä kolonisaation jatkumiselle lyhyellä tähtäimellä ole. Samalla uuskolonialismi on hyvää vauhtia syömässä ne demokraattiset elementit, jotka sionistinen vallankumous toi mukanaan Euroopasta, nationalismin ja kolonialismin ohella. On entistä vaikeampi pitää yllä illuusiota Israelista ja miehityksestä kahtena erillisenä asiana. Eurooppalaiseen asutuskolonialismiin perustuvien järjestelmien fyysinen tai henkinen de-kolonisaatio on ollut kivulias prosessi, eikä sitä kaikkialla ole edes tapahtunut. Israelissa matka postkolonialistiseen yhteiskuntaan vaikuttaa juuri nyt toivottoman pitkältä.

Kirjallisuus

Arian, Asher, *Politics in Israel: The Second Republic*. Second Edition. CQ Press, 2005.

Benvenisti, Meron, *Sacred Landscape: The Buried History of the Holy Land since 1948*. [Translated by Maxine Kaufman-Lacusta]. University of California Press, 2000.

Gordon, Neve, *Israel's Occupation*. University of California Press, 2008.

Juusola, Hannu, Sionismi ja Israel – juutalaisten nationalismi. Teoksessa:

Pakkasvirta, Jussi & Pasi Saukkonen (toim.), *Nationalismit*. WSOY, 2004, 290–305.

Khazzoom, Aziza, *Shifting Ethnic Boundaries and Inequality in Israel: Or, How the Polish Peddler became a German Intellectual*. Stanford University Press, 2008.

- Kimmerling, Baruch, *Zionism and Territory: The Socio-Territorial Dimensions of Zionist Politics*. Institute of International Studies, University of California, 1983.
- Pappé, Ilan, *A History of Modern Palestine: One Land, Two Peoples*. Cambridge University Press, 2004.
- Pappé, Ilan, *The Modern Middle East*. Routledge, 2005.
- Piterberg, Gabriel, *The Returns of Zionism: Myths, Politics and Scholarship in Israel*. Verso, 2008.
- Ram, Uri, The Colonization Perspective in Israeli Sociology. Teoksessa: Pappé, Ilan, *The Israel/Palestine Question*. Routledge, 1999, 55–80.
- Ram, Uri, *Israeli Nationalism: Social Conflicts and the Politics of Knowledge*. Routledge, 2011.
- Segev, Tom, *One Palestine, Complete: Jews and Arabs under the British Mandate*. [Translated by Haim Watzman]. Owl Books, 2001.
- Shafir, Gershon, Israeli Society: A Counterinterview. *Israel Studies* I(2), 1996, 189–213.
- Shafir, Gershon, *Land, Labor and the Origins of the Israeli-Palestinian Conflict, 1882–1914*. Updated Edition. University of California Press, 1996 (= Shafir 1996b).
- Shafir, Gershon, Zionism and Colonialism: A Comparative Approach. Teoksessa: Pappé, Ilan, *The Israel/Palestine Question*. Routledge, 1999, 81–96.
- Shohat, Ella, Sephardim in Israel: Zionism from the Point of View of Its Jewish Victims. *Social Text* 7, 1988, 1–36.
- Stewart, Timo R., *Ja sana tuli valtioksi: Suomalaisen kristillisen sionismin aatehistoria*. HY, Poliitiikan ja talouden tutkimuksen laitoksen julkaisuja 22, 2015.
- Veracini, Lorenzo, *Settler Colonialism: A Theoretical Overview*. Palgrave Macmillan, 2010.
- Yiftachel, Oren, *Ethnocracy: Land and Identity Politics in Israel/Palestine*. University of Pennsylvania Press, 2006.

Kuinka sionismista tuli "imperialismin ase"?

Neuvostoliitto antisionistisen propagandan levittäjänä

Juhani Huttunen

"Tämä kuusisakarainen symboli on ruvennut muistuttamaan... ..tätä toista nelisakaraista symbolia." Näin sanoo kolmeruutuisen sarjakuvastripin pisamakasvoinen hahmo, joka vääntää Israelin sinivalkoisen lipun keskellä olevan Daavidin tähden kansallissosialistisen Saksan hakaristi-symboliksi. "Etteivät vain olisi serkuksia", sarjakuvahahmo vertailee Daavidin tähteä ja hakaristiä toisiinsa. Kyseessä on nyttemmin lakkauttamispäätöksen saaneen Vihreä lanka -lehden julkaisema sarjakuva tammikuulta 2009. Aikanaan asiasta nousi kohu. Kristillisdemokraattien silloisen puheenjohtajan Bjarne Kalliksen mielestä juutalaisvaltion vertaaminen juutalaisten joukkotuhoon eli holokaustiin syyllistyneeseen natsi-Saksaan ilmensi syvää antisemitismiä. Tuolloin Vihreän langan päätoimittajana ollut Elina Grundström kiisti syytökset jyrkästi. STT:lle antamassaan haastattelussa hän sanoi, että kyseisen sarjakuvan tarkoitus "ei ole ollut kommentoida juutalaisia ihmisryhmänä tai kansanryhmänä millään tavalla". Sarjakuva koski Grundstömin mielestä vain Israelin politiikkaa, eikä kyseisessä sarjakuvassa esiintynyt Daavidin tähti ollut uskonnollinen vaan poliittinen symboli, sillä "se on aivan selkeästi Israelin lippu, joka siinä sarjakuvassa esiintyy, eikä mikä tahansa Daavidin tähti", Grundström perusteli Iltalehdessä.

Vaikka Vihreän langan kymmenen vuoden takainen sarjakuva oli Suomen oloissa poikkeuksellinen, siinä ei kansainvälisesti ajatellen ollut suurta erityislaatuisuutta. Kansainvälisissä yhteyksissä vastaavanlaiset rinnastukset olivat kuitenkin arkipäiväistyneet. Tavallisesti natsivertauksen puolustuksena kuullaan ajatus, ettei

vertauksen esittäjä ole antisemiitti vaan antisionisti. Väitteen esittäjä uskoo, että antisionisti ei vihaa juutalaisia vaan sionismia.

Keskustelu Israel–Palestiina-konfliktista kulkee hyvin usein tällaisia ratoja. Palestiina-leiri pitää Israelia kolonialistisena hankkeena, joka väitetyn apartheid-olemuksensa vuoksi syyllistyy jatkuvasti samoihin rikoksiin, joita natsit holokaustissa tekivät juutalaisille. Israelin puolustajat argumentoivat, että tällaiset puhutavat eivät perustu tosiasioihin vaan ilmentävät uutta antisemitismia. Kun vanha antisemitismi keskiajalla ja uudella ajalla merkitsi ensin uskonnollista juutalaisvihaa ja sittemmin rotuoppeihin perustuvaa rassistista juutalaisvihaa, uusi antisemitismi naamioituu Israel-kritiikiksi. Israelin puolustajien näkökulmasta apartheid-puhetapa ei kuulu rationaalisen ja rauhaan pyrkivän keskustelun piiriin.

Antisioismin ja antisemitismin välinen raja on viime aikoina saanut merkittävää ajankohtaisuutta. Kun Yhdysvallat vuonna 2018 erosi YK:n ihmisoikeusneuvostosta, syynä oli nimenomaan neuvoston juutalaisviha. Joulukuussa 2019 Isossa-Britanniassa käytiin dramaattiset parlamenttivaalit. Hävinneen Labour-puolueen antisemitismi oli ylittänyt uutiskynnyksen pitemmän aikaa. Äskettäin Canterburyn arkkipiispa Justin Welby nousi maansa juutalaisväestön tueksi nimenomaan Labourin aiheuttaman pelon vuoksi. Joulukuussa 2019 Simon Wiesenthal Center nimesi maailman juutalaisyhteisöä eniten uhkaavaksi henkilöksi Labourin johtajan Jeremy Corbynin. Yhdysvaltain ja Israelin lehdistössä on keskusteltu myös Yhdysvaltain kongressin alahuoneen edustajien Rashida Tlaibin ja Ilhan Omarin Israel-näkemyksistä, jotka ovat herättäneet voimakasta arvostelua. Israel eväsi molempien pääsyn maahan. Israelin nykyainsäädännön mukaan viranomaisilla on oikeus estää Boycott, Sanctions, Divestment (BDS) -liikkeen tukijoilta maahanpääsy.

Tässä artikkelissa tarkastelen vasemmistolaisista antisioisimia. Tällä tarkoitan vasemmistolaisessa poliittisaatteellisessa ilmapiirissä esiintyvää ei-uskonnollista kantaa, jossa vastustetaan sionismia. Sionismilla tarkoitan yksinkertaisesti juutalaista

kansallisaatetta, jonka mukaan juutalaisilla on oikeus omaan kansalliseen kotimaahansa.

Aluksi vasemmisto tuki sionismia

Suomessa Israel–Palestiina-aiheinen keskustelu on verraten maltillista, joskin edellä mainittu Vihreän langan sarjakuva enteili ilmapiirin muutosta. Tähän muutokseen on koko nyt päättyvän vuosikymmenen aikana vaikuttanut niin kutsutun Boycott, Sanctions, Divestment (BDS) -liikkeen rantautuminen Suomeen. Taustaltaan kyse on Palestiinan itsehallinnon rahoittamasta ohjelmasta, jota koordinoivaan neuvostoon kuuluu terroristijärjestöjä, kuten Hamas ja Palestiinalainen Islamilainen Jihad. Liike kuitenkin esiintyy länsimaissa ”rauhanomaisena vaihtoehtona” aktivismissa, jonka tavoitteena on painostaa Israelia ja viime kädessä edesauttaa Israelin valtion lakkauttamista.

Sikäli tilanne ei ole muuttunut mitenkään, että jo ennen boikottiliikettä konfliktin yhteydessä tarjolla oli Suomessa etupäässä kaksi näkökulmaa: herätyskristillinen ja vasemmistolainen. Käytännössä meiltä on siis pitkälti puuttunut julkisesta keskustelusta juutalainen näkökulma. Näin ollen meillä on toisaalta ollut esillä perinteinen herätyskristillinen Israelin ystävyys eli kristillisen sionismin eri variaatiot sekä sitä vastapäätä ei-uskonnollinen punavihreä Palestiina-aktivismi. Kristillinen sionismi katsoo, että 1948 perustettu Israelin valtio on osoitus siitä, että Raamatun ennustukset ovat käymässä toteen. Kristillinen sionismi edellyttää aivan erityistä uskoa siihen, että muinaiset Raamatun tekstit sisältävät eräänlaisen koodikielen, joka kertoo oman aikamme geopolittisistä tapahtumista. Tällaista katsomuspatteristoa ei ole muussa Israel–Palestiina-keskustelussa pidetty tarpeellisena tai rationaalisena näkökohtana.

Sen sijaan rationaalisena on pidetty kristillisen sionismin vastavoimana esiintyvää vasemmistolaista poliittista Palestiina-aktivismia, johon nivoutuu myös

liberaalikirkollinen Palestiina-herääminen. Tällöin liberaalikristityt tuovat oman erityislisänsä Israelin-vastaiseen toimintaan järjestämällä esimerkiksi Israelin arvostelemiseen keskittyvää niin kutsuttua Ecumenical Accompaniment Programme in Palestine and Israel (EAPPI) -toimintaa tai vaikkapa jokavuotisia Kristus tarkastuspisteellä -konferensseja. Kirkkojen Maailmanneuvostolla on jopa messukaava, jossa rukoillaan miehityksen lopettamista.

Kristillisessä sionismissa Israel on toki Jumalan erityisessä suojeluksessa, mutta silti nimi Israel viittaa yksinomaan poliittiseen valtioentiteettiin. Liberaalikristillisyyden puolestaan noudattelee vanhakirkollista, jo Uuden testamentin syntyvaiheilla esiintynyttä käsitystä, jonka mukaa Israel nimenä viittaa ennen muuta kristilliseen kirkkoon, joka tämän niin sanotun korvausteologian mukaan on ”Uusi Israel”. Täältä pohjalta myös liberaalikristillisyyden yhdistää uskonnollisen maailmankatsomuksen antisionistiseen poliittiseen aktivismiin. Esimerkiksi Jordanian ja Pyhän Maan evankelisluterilaisen kirkon piispa emeritus Munib Younan katsoo, että kristillinen sionismi ei ole ainoastaan ”sairasta teologiaa vaan heresia” eli harhaoppi. BDS-liikkeen myötä liberaalikristillinen antisionismi on yhdessä vasemmistolaisen antisionismin kanssa rakentanut yhteyttä islamilaista antisionismia levittäviin tahoihin. Tämä on käynyt erityisesti ilmi palestiinalaisten kansallisissa BDS-konferensseissa, joihin on osallistunut tunnettuja EAPPI-ohjelman piispoja, kuten Theodosius Atallah Hanna.

Niin Suomessa kuin maailmanlaajastikin akateeminen näkökulma kristilliseen sionismiin on varsin penseä. Sen sijaan vasemmistolainen Israelin-vastainen aktivismi hyödyntää runsaasti yliopistotutkijoiden esittämiä näkemyksiä. Arvostus on molemminpuolista, sillä kansainvälisessä keskustelussa monia tutkijoita ei häiritse mahdollinen neutraliteetin menettäminen sikäli, että heistä jotkut ovat itsekin näkyviä Palestiina-aktivisteja, jotka osoittavat tukensa Israelin lakkauttamiseen tähtäävälle BDS-kampanjalle.

Tutkimuksessa on tuotu kyllä esiin esimerkiksi kristillisen sionismin taustoja ja historiaa. Sen sijaan vasemmistolaisen tulkintakaavan historialliset taustat ovat ainakin suomalaisessa keskustelussa jääneet taka-alalle, vaikka aiheesta on julkaistu tutkimusta jo 1970-luvun lopulta lähtien.

Ajatus siitä, että konfliktin toinen osapuoli Israel voitaisiin eristää ja jopa demonisoida luomalla siitä yksinomaan kielteisiä mielikuvia, ei ole syntynyt tyhjästä. Päinvastoin taustalla on määrätietoinen ja tehokas mielipiteenmuokkaukoneisto. Toisen maailmansodan aikana Neuvostoliiton kommunistinen puolue oli perustanut juutalaisen antifasistisen komitean, jonka juutalaiset johtohahmot onnistuivat keräämään huomattavia lahjoituksia Ison-Britannian, Yhdysvaltain ja Kanadan juutalaisilta puna-armeijalle sodassa Hitleriä vastaan. Kun Israelin valtio perustettiin, tämän hankkeen vastustus lännessä oli huomattavaa. Vaikka jo Lenin oli torjunut sionismin, toisen maailmansodan jälkeen geopolittisesti laajentumishaluinen Stalin osoitti pragmaattisuutta suhtautuessaan juutalaisvaltioon aluksi suopeasti, ja osittain Neuvostoliiton tuen ansiosta Israel selvisi verisestä itsenäisyysodastaan 1948–1949. Stalinin intresseihin oli Palestiinan mandaattihallinnon aikana sopinut pyrkimys heikentää Ison-Britannian asemaa Lähi-idässä. Toisaalta arabijohtajat suhtautuivat kommunismiin kielteisesti, joten mahdollisesti sosialistinen Israel vaikutti Neuvostoliiton kannalta lupaavalta. Myös Ison-Britannian työväenpuolue tuki hanketta rakentaa juutalaisten kansallinen koti Palestiinaan. Työväen puolueella oli pitkä juutalaisia kohtaan myönteinen historia, sillä ennen toista maailmansotaa merkittävä osa Ison-Britannian juutalaisista oli ollut sosialisteja.

Asenteet kuitenkin viilenivät nopeasti, ja viimeistään kuuden päivän sodan 1967 jälkeen vasemmisto teki lopullisen täyskäännöksen näkemyksissään. Keskeinen suunnannäyttäjä tässä kehityksessä oli edelleen Moskova, joka 1967 sodan jälkeen aloitti voimakkaan Israelia mustamaalaavan kampanjoinnin. Tässä kampanjassa Israel leimattiin kolonialistiseksi ja rasistiseksi hankkeeksi. Taustalla oli luonnollisesti Neuvostoliiton pettymys siitä, että Israel ei lupaavan alun jälkeen jäänytkään sosialistiblokkiin.

Aluksi Neuvostoliiton vaikutus oli tuntuvaa etupäässä eurooppalaisen radikaalivasemmiston piirissä, kuten esimerkiksi Saksan Punaisessa armeijakunnassa, jolle Palestiinan vapautusjärjestö PLO antoi sotilaskoulutusta 1970-luvulla. Eurooppalainen radikaalivasemmisto koostui yksittäisistä vallankumouksellisista marxistisleninistisistä, trotskilaisista ja maolaisista ryhmittymistä. Lisäksi erityisesti Italian ja Ranskan kommunistipuolueet noudattivat huolellisesti Moskovasta annettuja askelmerkkejä. Näistä piireistä Neuvostoliiton propagandasta omaksutut antisionistiset näkemykset vähitellen levisivät yliopisto-opiskelijoiden ja älymystön keskuuteen ja siten laajempaan sosiaalidemokraattisen ja punavihreän ajattelun valtavirtaan.

Tavallisesti tässä maailman hahmottamisen tavassa Yhdysvallat nähdään väkivaltaisen imperialismin perikuvana. Esimerkiksi Ranskan kommunistien keskuudessa 1960-luvulla Vietnamin sodan vastustaminen yhdistettiin Israelin vastustamiseen, koska ne molemmat olivat vain amerikkalaisen imperialismin ilmentymiä. Oman lisänsä kehitykseen toi suosituksi tullut arabisosialismi, mikä heijastui siinä, että lännen ateististen vasemmistolaisten keskuudessa sympatiat arabikulttuuria kohtaan kasvoivat. Myöhemmin syyskuun 11. päivän terrori-iskujen jälkeen Isossa-Britanniassa sosialistit ja Muslimiveljeskunta muodostivat Stop the War -liittouman, joka jatkoi antirasismia nimissä perinteisen lännenvastaisen ideologian levittämistä.

Agitprop määrittelee sionismin rasismiksi

Neuvostoliiton lokakuun 1917 vallankumouksen jälkeen bolsevikit perustivat agitaation ja propagandan toimiston, jonka nimi venäjäksi oli otdel agitatsi i propagandy. Se sai lyhenteen agitprop. Agitpropin tehtävänä oli valvoa koulujen poliittista opetusta, ja sen valvonnassa ollut sanomalehti Pravda välitti kansalle virallisen tiedon. Jokaisen neuvostotasavallan paikallispuoluetasolla oli oma

agitprop-osasto. Puolue käytti koulutettuja puhujia, jotka agitoivat kansalaismielipiteen puolueelle mieleiseksi.

Vladimir Iljitš Leninin oppien mukaisesti agitprop levitti käsitystä, että kapitalismin korkein muoto on imperialistinen väkivalta. 1960-luvulta lähtien Neuvostoliiton kommunistinen puolue levitti pilapiirroksia ja psykologisesti taitavaa graafista silmää ilmentäviä julisteita, jotka korostivat erityisesti kolmannen maailman uhriasemaa kapitalistisen imperialismiin väkivaltaisen riiston kohteena. Tällöin kommunismi luonnollisesti sai pelastajan roolin. Näissä julisteissa kapitalismi merkitsi yksinomaan häikäilemätöntä riistoa. Kapitalismi kuvattiin pommeina, jotka kylvävät kauhua rauhanomaisen sosialistisen siviiliväestön keskuudessa.

Vaikka Moskova aluksi puolsi juutalaisvaltion perustamista, jo talvella 1948 Stalin käynnisti juutalaisvainot Neuvostoliitossa. Koska marxistilenninistinen yhteiskunta ei luonnollisesti voinut olla kapitalistiselle maailmalle tyypilliseen tapaan rasistinen, ei Stalinkaan voinut vainota mitään etnistä ryhmää. Stalin ratkaisi vaikean ongelman kutsumalla ei-toivottuja juutalaisia sionisteiksi.

Kun jo vuonna 1965 YK:n yleiskokous koetti luonnostella yleissitovaa rasisminvastaista sopimusta, joka tuomitsisi myös antisemitismiin, Neuvostoliitto pelkäsi, että se joutuu huonoon valoon johtuen tavasta, jolla se oli kohdellut omia juutalaisiaan. Se esitteli jo luonnosteltuun sopimukseen lisäyksen, joka olisi tuominnut natsismin ja muun syrjinnän ohella myös sionismin. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun YK käsitteli asiakirjaluonnosta, jossa sionismi samastetaan kolonialismin ja natsiaatteen kanssa.

Aika ei vielä ollut kypsä asennemuutokselle, mutta jo kymmenen vuoden taistelun jälkeen vuonna 1975 Neuvostoliitto sai tämän ajatuksen läpi YK:n yleiskokouksen päätöslauselmassa 3379. Sen mukaan sionismi on rasismin muoto. Sionismista oli tullut niin Neuvostoliitossa kuin lännenkin vasemmiston piirissä pahuuden synonyymi. On kiinnostavaa, että Kirkkojen Maailmanneuvoston julkaisema EAPPI-

asiakirja *Theological Reflection of Accompaniment* (2005) pitää vahinkona, että Neuvostoliiton romahdettua vuonna 1991 kyseinen päätöslauselma 3379 purettiin. Varsinaisen antisionistisen propagandakoneiston Neuvostoliitto pani täyteen vauhtiinsa kuitenkin vasta kuuden päivän sodan jälkeen 1967. Neuvostoliitto oli tukenut arabiarmeijoita, jotka Israel hätkähdyttävästi kukisti muutamassa päivässä. Nöyryytys oli erityisen kova islamilaisen pyhän sodan näkökulmasta, mutta kylmän sodan suurvaltapolitiisessa kilpajuoksussa myöskään Neuvostoliiton tappio ei näyttänyt hyvältä.

Pian sodan jälkeen Neuvostoliitto ryhtyi ennennäkemättömällä voimalla julkaisemaan antisionistisia esitteitä, artikkeleita ja kirjoja. Propagandan volyyymi oli valtava, sillä julkaisuja oli yhteensä tuhansia, ja niitä käännettiin lukuisille eri kielille, kuten englanniksi, ranskaksi, saksaksi, espanjaksi sekä muun muassa arabiaksi. Agitprop eli agitaation ja propagandan toimisto kehitti erityisen sionologiaksi (sionologia) kutsutun sionismin tutkimiseen keskittyvän oppialan, joka osoitti, että sionismi oli rasismia, joka vastasi natsiaatetta.

Tämä käsitys ei jäänyt ainoastaan kirjoista luettavaksi, vaan se tuotiin myös katukuvaan. Tunnettu esimerkki on ranskalaisvenäläisen valokuvaajan Vladimir Sichovin vapunpäivän marssilla 1972 Moskovassa ottama valokuva. Siinä vappukulkueeseen osallistuvat lapset istuvat kuorma-auton lavalla. Lasten yläpuolelle on rakennettu hämähäkin seittiä jäljittelevä rautakehikko. Kehikon oikeassa yläkulmassa oli valtava, yli metrin mittainen hämähäkki, jolla oli ahneet silmät ja terävät hampaat. Hämähäkin otsassa oli suuri valkoinen Daavidin tähti. Seitin vasemmassa reunassa lukee suurin kirjaimin: ”Sionismi on imperialismin ase.” Kyseinen esimerkki kuvaa sitä, miten Neuvostoliiton juutalaisvastainen asenteiden muokkaus läpäisi koko yhteiskunnan. Neuvostoliiton antisemitistiseen propagandaan perehtyneen Izabella Tabarovskyn mukaan tässä kampanjoinnissa yhtenä olennaisimpana välineenä olivat pilapiirroukset, joissa koukkunenäinen sionisti kantoi Daavidin tähteä sotilasunivormussa tai -kypärässä.

Useissa piirroksissa sionisti oli räksyttävä koira, joskus taas mustekala tai hämähäkki. Toisin sanoen sionisti oli jotakin alhaisempaa kuin yksikään ihminen, joskin sionistilla oli yliluonnollisia kykyjä pitää maailmanjärjestys oman tahtonsa alaisena. Erilaiset käärme- ja hämähäkkiteemat juutalaisvihamielisessä kuvastossa olivat Euroopassa tuttuja jo 1900-luvun alun monista Siionin viisaiden pöytäkirjojen laitoksista, mutta KGB:n propagandassa näitä samoja aiheita hyödynnettiin Israelin demonisoimiseksi.

Neuvostoliiton propagandakoneisto myös samasti sionismin ja kansallissosialismin. Niinpä neuvostopilakuvissa Daavidin tähti sulatettiin usein yhteen natsien hakaristin kanssa. Swastikan neljä sakaraa upotettiin Daavidin tähden keskelle, tai sitten itse tähdestä tuli akseli, josta hakaristin hakaset sojottivat ulospäin. Hakaristin lisäksi Neuvostoliiton propagandistit 1970-luvun alkupuolella alkoivat käyttää Adolf Hitlerin hahmoa sionistin roolissa. Israelilaiset kuvattiin tällöin rotuoppia harjoittavina natseina, joilla oli haaveena ”Lebensraum”.

Natsivertaus sai ilmaisunsa myös lännen vasemmiston nykyäänkin käyttämässä lauseessa, jonka mukaan ”Israel tekee palestiinalaisille saman, minkä natsit tekivät juutalaisille”. Kuuden päivän sodan jälkeen Neuvostoliiton lehdistö vertasi Israelia natseihin, ja kesällä 1967 Neuvostoliiton kommunistisen puolueen pääsihteeri Leonid Brežnev totesi puna-armeijalle pitämässään puheessaan, että ”julmuudessaan” Israel näyttää yrittävän ”kopioida Hitlerin maahantunkeutujia”. Syyskuussa 1982 Brežnev ilmaisi hyvin samantyyllisesti kommentoidessaan sanomalehti Pravdassa meneillään ollutta Libanonin sotaa, että kyseessä on palestiinalaisia vastaan ”sama kansanmurha, jota natsit toteuttivat toisen maailmansodan aikana toisia ihmisiä vastaan”.

Neuvostoliittolaisessa lehdistössä falangistikristittyjen toteuttamaa Sabran ja Shatilan pakolaisleirien verilöylyä verrattiin natsien suorittamaan joukkomurhaan Ukrainan Babyn Jarissa syyskuussa 1941.

Neuvostoliiton viranomaiset vakuuttivat, ettei antisionismi ole antisemitististä. Izabella Tabarovskyn mukaan esimerkiksi heprea oli kuitenkin Neuvostoliitossa

kielletty kieli. Huoli antisemitismistä voimistui niin, että vuonna 1983 kommunistinen puolue perusti erillisen antisionistisen komitean (Antisionistski Komitet Sovetskoj Obštšestvennosti, AKSO). Sen johtohahmoiksi valittiin juutalaisia, jotta epäilykset antisemitismistä hälvenisivät. Samaan tapaan kuin sionologit 1960-luvulta lähtien olivat esittäneet, myös AKSO:n ohjelma määritteli, että sionismi on luonteeltaan ultranationalistista, sovinistista ja rodullista suvaitsemattomuutta, mistä seuraa militantti opportunismi ja miehitys.

Neuvostoliitto lakkautti AKSO:n vuonna 1987, ja vuonna 1991 Neuvostoliitto solmi diplomaattisuhteet Israelin kanssa. Antisionistinen kuvasto jäi kuitenkin elämään varsinkin länsimaiden radikaalivasemmistolaisten aktivistien keskuudessa, ja sama kuvasto on suosittua myös arabiankielisessä lehdistössä. Myös Iranissa hiljattain pidetyn maailmanlaajan Quds-päivän juhlan yhteydessä järjestetty ”antisionististen pilakuvien näyttely” sisälsi runsaasti neuvostopropagandasta tuttua kuvastoa. Quds on Jerusalemin islamilainen nimi, ja Quds-päivä oli ajatollah Ruhollah Khomeinin käynnistämä juhla, jonka tarkoitus on korostaa Palestiina-asiaa ja Israelin tuhoa. Internetistä on vaivatonta löytää kuvamanipulaatioita, joissa Israelin pitkäaikaisin pääministeri Benjamin Netanjahu kuvataan Hitleriksi. Itse asiassa vuoden 2019 Quds-päivän ”antisionistinen pilapiirrosnäyttely” sisälsi juuri tällaisen kuvan, samoin maalauksen, jossa Netanjahuun oli yhdistetty sian piirteitä ja pirun sarvet.

Myös helsinkiläinen Resalat-moskeija juhlii Quds-päivää, jolloin se on palkinnut palestiinalaisten hyväksi tehdystä työstä sellaisia hahmoja kuin ICAHD Finlandin puheenjohtaja Syksy Räsänen ja nykyinen MV-lehden päätoimittaja Janus Putkonen. Antisemitistisiä kuvateemoja on esiintynyt myös lännen kirkkojen rahoittamissa palestiinalaisjärjestöissä. Vuonna 2010 palestiinalainen Badil-järjestö järjesti pilakuvakilpailun, jonka voittaneessa piirroksessa kuvattiin tyypillisesti antisemitistisiä juutalaisia stereotyyppioita noudattava parrakas mies, joka irvisteli kivimonumentin päällä kädessään verinen heinähanko. Kiveen oli hakattu kaksi Daavidin tähteä sekä vuosiluku 1948. Monumenttia ympäröi pääkalloja, ja sen alle oli jäänyt arabiäiti ja -lapsi. Äiti kurkotti palestiinalaisten niin sanottua kotiinpaluuta

symboloivaa avainta. Badilia rahoittavat muun muassa Tanskan luterilaisen kirkon Folkekirkens Nødhjælp eli DanChurchAid sekä ruotsalainen Diakonia.

Nykyisin myös uusnatsit ovat antisionisteja

Vihreän langan kymmenen vuoden takainen pilapiirros ei välttämättä enää 2020-luvun Suomessa kohahduttaisi samalla tavalla. Kun kesällä 2014 operaatio Protective Edgen aikana Helsingissä järjestettiin Näpit irti Gazasta -mielenosoituksia, yhdessä tällaisessa tilaisuudessa eduskuntatalon edessä olivat puhujina silloinen Vasemmistoliiton puheenjohtaja Paavo Arhinmäki sekä Syksy Räsänen. Heidän alapuolellaan eduskuntatalon portaiden alapäässä kaksi naista piteli kylttiä, jossa luki englanniksi: ”Israelin olemassaolo herjaa kaikkea ihmisyyttä.”

Brasilialainen pilapiirtäjä Carlos Latuff (s. 1968) on toistuvasti esitellyt teoksissaan samaa Daavidin tähden ja hakaristin yhdistävää teemaa. Lisäksi Latuffin teoksissa Israelin puolustusvoimien edustajat perustelevat sotilaallisen voimankäytön sillä, että he ovat ”Jumalan valittu kansa”. Vuoden 2010 Gaza Freedom Flotilla -avustuslaivasaattueen tapausta käsitellessään Latuff kuvasi Israelin vedestä nousevana mustekalahirviönä, ikään kuin mytologisena meripetona, jonka lonkerot vetävät viattoman (tosiasiassa al-Qaidaan linkittyneen) laivan meren syvyyteen. Äärivasemmistolaisista piireistä on vaivatonta löytää kuvamuokkauksia, joissa natsismiin liitetty käsite ”herrarotu” samastetaan sen ajatuksen kanssa, että juutalaiset ovat ”Jumalan valittu kansa”. Näissäkin teemoissa on pohja-ajatuksena, että Israel on natsivaltio, minkä lisäksi niihin yhdistetään kaikkia juutalaisia koskevia uskonnollisia näkemyksiä. Myös Carlos Latuff (s. 1968) on yhdistänyt juutalaisuuden ja sionismin juuri näin.

Yhdessä vuoden 2006 piirroksessa Latuff kuvaa Neuvostoliiton karikatyyrien tavoin sionistin univormuisena militanttina, jonka kypärässä on Daavidin tähti. Tämä ”sionisti” osoittaa aseellaan palestiinalaista. Sionistia osoittaa kuvateksti ”valittu

kansa” ja palestiinalaista kuvateksti ”takaa-ajettu kansa”. Kaikkia maailman juutalaisia yhdistävä Jumalan valinta Latuffin piirroksessa sekoittuu poliittiseen sionismiin, mikä osoittaa, että Latuffin kohteena ei olekaan pelkkä poliittinen aate.

Myös Latuffin piirroksissa Israelin lipun Daavidin tähti on usein korvattu swastikalla, ja IDF-sotilailla on päässä SS-kypärät. Israelin luonnetta natsivaltiona Latuff korostaa piirroksella, jossa juutalaisen keskitysleirivangin kohdalla lukee ”ei koskaan enää” (”never again”) mutta samanlaisessa ahdingossa kuvatun gazalaisen kohdalla lukeekin ”yhä uudelleen” (”over again”). Tarkoitus on Leonid Brežneviä mukailleen osoittaa, että Israel tekee palestiinalaisille saman kuin natsit juutalaisille.

Vaikka Neuvostoliiton virallinen kanta oli, että pilapiirroksiset eivät esitä ”juutalaisia” vaan ”sionisteja”, kuvien sionistit kuvattiin samanlaisin stereotyyppisin ja rasistisin piirtein kuin natsiajan saksalaisissa juutalaisvastaisissa pilapiirroksissa. Niinpä neuvostoliittolaisessa hämähäkin sionistiversiollakin oli samanlainen koukkunenä kuin nimimerkillä Fips juutalaisvihaa lietsoneen Der Stürmerin karikatyristin Philipp Rupprechtin pilakuvissa.

1970-luvun Neuvostoliitossa näitä kuvia julkaistiin viikoittain tai jopa päivittäin. Saksalainen, vuodesta 1923 aina toisen maailmansodan loppuun asti ilmestynyt viikkolehti Der Stürmer oli kuvannut juutalaiset rahanahneina viekoittelijoina, jotka pitivät maailman johtajia sätkynukkeinaan. Natsien pilapiirroksissa juutalaiset kuvattiin hämähäkkeinä ja käärmeinä, jotka myrkyttivät maailman. Suositussa kuvatyypissä lehdistö oli kokonaan stereotyyppisen ”juutalaisen” käsissä. Tämä sama kuvasto toistui Neuvostoliiton propagandassa sellaisenaan. Kuten Isabella Tabarovsky huomauttaa, nämä kuvat eivät toisin sanoen liittyneet mihinkään päivänpolttavaan konfliktiin, vaan niiden tarkoitus oli yleisellä tasolla demonisoida juutalaisvaltio. Tästä kuvastosta käytettiin Neuvostoliiton propagandassa ilmaisua ”sionistinen rasismi”, mikä taas ajan oloon sai kaikupohjaa lännen vasemmiston kansalaisyhteiskunnassa ja rasisminvastaisuudessa.

Mielenkiintoiseksi natsivertaukset tekee se, että itse asiassa shiialainen Hizbollah- ja sunnalainen Hamas-järjestö ovat itse tunnettuja siitä, että niiden piirissä

natsitervehdykset ja hakaristit ovat suosittuja. Keväällä 2018 alkaneissa Great March of Return -mielenosoituksissa terroristit ovat kiinnittäneet hakaristi-leijoihin palopommeja, jotka on mereltä käyvän tuulen mukana lennätetty rajan yli Israeliin. Kun myös Helsingin kaduilla on marssittu natsittoman Suomen puolesta, voidaan huomauttaa, että Pohjoinen Vastarintaliike todellisuudessa jakaa antisioionistisen katsomuksen. Uusnatsit myös avoimesti ihailevat Hizbollahia ja Hamasia. Tästä on lukuisia esimerkkejä. Kun huhtikuussa 2018 Hamas pystytti Hitlerin hakaristilipun Gazan rajalle, Pohjoinen Vastarintaliike julkaisi verkkosivuillaan Hamasia ylistävän pienen uutisen. Kesällä 2014 Pohjoismainen Vastarintaliike mainosti nettisivuillaan radikaalivasemmiston järjestämiä Näpit irti Gazasta -mielenosoituksia.

Milloin antisioionismista tulee antisemitismiä?

Israelia kuvataan usein Lähi-idän ainoana demokratiana. Demokratioille ominaista on vahva oppositiopolitiikka ja voimakas hallintoon kohdistuva arvostelu. Länsimaiset Israelin arvostelijat kuitenkin usein koettavat todistella, että Israel pyrkii vaientamaan siihen kohdistuvan kritiikin väittämällä vastalauseita antisemitismiksi. Keskustelua Israel–Palestiina-konfliktista leimaakin jyrkkä vastakkainasettelu. On kysyttävä, missä menee antisioionismin ja antisemitismin välinen raja. Läheskään kaikki arvostelu tai edes kaikki antisioionismin muodotkaan eivät ole antisemitismiä.

Kun edesmennyt antisemitismin tutkija Robert Wistrich (1945–2015) helmikuussa 2004 oli YK:n silloisen ihmisoikeuskomission kuultavana, hän nosti esiin lyhyessä esitelmässään mekanismin, joka paljastaa, milloin antisioionismi on antisemitismiä. Olennaisimmaksi piirteeksi Wistrich nosti pyrkimykset eristää Israel niin boikottiohjelmien kuin sanallisen demonisoimisen avulla. Wistrich rinnasti 2000-luvulla syntyneet akateemisen, kulttuurisen ja taloudellisen Israel-boikotin samantlaiseksi eristämiseksi kuin minkä natsit käynnistivät 1933. Hän myös viittasi loppukesällä 2001 YK:n järjestämään rasismiin, rotusyrjinnän, muukalaisvihan ja

siihen liittyvän suvaitsemattomuuden vastaiseen maailmankonferenssiin Etelä-Afrikan Durbanissa.

Tuossa konferenssissa oli määrä antaa osallistujamaiden yhteinen rasisminvastainen julkilausuma, mutta jo viikkoja aiemmin tämä herätti voimakkaita ristiriitoja, sillä julkilausuman luonnosteksteihin oli Iranin johtamassa valmistelukomiteassa upotettu sulkumerkkeihin ehdotus, että YK ottaisi käyttöön jo kertaalleen vuonna 1991 kumotun yleiskokouksen päätöslauseلمان 3379, jonka mukaan ”sionismi on rasismin muoto”. Seurauksena Yhdysvallat ja Israel jättivät allekirjoittamatta kaikki kokouksen viralliset lausunnot.

Konferenssin yhteydessä järjestettiin epävirallinen kansalaisjärjestöjen foorumi, jonka eräänlaisessa varjojulkilausumassa esitettiin vaatimus Israelin-vastaisesta boikotista. Kyseisen julkilausuman artikla 162 julisti, että ”Israel on rasistinen apartheidvaltio, jossa Israelin tuotemerkki apartheid rikoksena ihmisyyttä vastaan ilmenee erotteluna, segregaatina, omaisuuden takavarikoimisena, maarajoituksina, kansallistunteen kiistämisinä (denationalization), 'bantustanisatona' ja epäinhimillisinä toimintana”.

Konferenssissa jaettiin lentolehtistä, jossa oli Hitlerin kasvot ja isoin kirjaimin englanninkielinen teksti: ”Entäpä jos minä olisin voittanut?” Lentolehtisen vasemmassa reunassa oli listattu hyvät puolet ja oikeanpuoleisessa sarakkeessa huonot puolet. Hyviä puolia olisivat olleet, että ”Israelia ei olisi olemassa, eikä palestiinalaisten verenvuodatusta”. Huonona puolena olisi ollut, että ”minä en olisi sallinut uuden kuplavolkkarin valmistusta”. Arabilakimiesten muodostama Arab Lawyers Union jakoi vihkosta, jonka otsikko oli That is the fact Racism of zionism & ”Israel”. Vihkon kannessa olivat päällekkäin Daavidin tähti ja hakaristi. Vihkon alareunassa oli teksti World Conference against Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance in Durban – South Africa 2001. Konferenssin jälkeen YK:n silloinen ihmisoikeusvaltuutettu Mary Robinson ei saanut enää kannatusta jatkokaudelle. Hän itsekin myönsi, että konferenssin

rasisminvastaista ilmapiiriä hallitsi karkea antisemitismi. Marraskuussa 2002 hän sanoi Ison-Britannian yleisradioyhtiö BBC:n haastattelussa, että ”useat ihmiset tulivat luokseni ja sanoivat, etteivät he ole koskaan olleet niin loukkaantuneita tai ahdisteltuja tai kohdanneet niin räikeää antisemitismia.”

Kun Wistrich piti esitystään YK:n ihmisoikeuskomissiolle helmikuussa 2004, Durbanin kokouksesta oli kulunut vain kolme vuotta. Wistrich totesi, että holokaustin jälkeen natsitunnuksista on tullut absoluuttisen pahuuden symboleita. Hän sanoi, että mikäli sallitaan kielenkäyttö, jossa Israelin entinen pääministeri Ariel Sharon on Hitler tai jossa sionistit ovat natsveja, silloin on moraalinen velvollisuus julistaa sota Israelia vastaan, sillä meillä on moraalinen velvollisuus taistella absoluuttista pahuutta eli natsveja vastaan. Wistrichin mukaan tällainen natsivertaus demonisoi Israelin tavalla, joka on nykyisen juutalaisvihan syvää ydintä. Wistrichin mukaan näennäisesti rasisminvastaiset natsi- ja apartheid-vertaukset tekevät mahdolliseksi kohdistaa yksipuolisesti nimenomaan Israeliin ja juutalaisiin sellaista vihaa, joka muussa tapauksessa osoittautui klassiseksi antisemitismiksi.

Tyypillisessä antisemitistisessä narratiivissa Israelin perustaminen nähdään Wistrichin mukaan maanvalloituksena, jossa juutalaiset ovat ”ahneita, verenhimoisia kolonialisteja”. Taustalla on Wistrichin mukaan klassisen antisemitismin arkkityyppinen kuva juutalaisista juurettomina ja kodittomina, mutta tämän lisäksi heistä piirretään vielä karikatyyri imperialisteina. Wistrichin mukaan tämä narratiivi olettaa perinteisen salaliittoteorian, jossa juutalaiset onnistuvat manipuloimaan Ison-Britannian ja Yhdysvallat hankkeensa takeeksi. ”Tämä on tyypillinen antisemitistinen narratiivi, jonka myös Hitler olisi hyväksynyt”, Wistrichin sanoi esitelmässään. Hänen mukaansa on paljastavaa, että tällaisessa kerronnassa palestiinalaiset ovat täysin passiivisia ja tahdottomia, viattomia uhreja, jolloin vastuu ja syyllisyys konfliktista langetetaan yksinomaan juutalaisten päälle. Tyypillisesti antisemitismiin kuuluukin, että omista ongelmista syytetään juutalaisia.

Toisin sanoen antisionismi on antisemitismia silloin, kun sen sisällöt, menetelmät ja tarkoitus suorasti tai epäsuorasti toistavat klassisen rotuantisemitismin sisältöjä,

menetelmiä ja tarkoitusta, vaikka antisionismi olisi puettu hyvyyden kaapuun. Huolestuttavaa Wistrichin mukaan oli se, että antisionistinen Israelin demonisoiminen oli vuosikymmenten saatossa normalisoitu osaksi tavallista arkipuhetta ja valtamedian kielenkäyttöä. Tällainen asenteellisuus tulee ilmi esimerkiksi, kun levitetään käsitystä, että yksipuolisesti nimenomaan Israel olisi uhka Lähi-idän tai maailmanrauhalle.

Kirjallisuus

Bachner, Henrik, Återkomsten – Antisemitism i Sverige efter 1945. E-kirja. Stockholm: Natur & Kultur 2010.

Bondy, François, Communist Attitudes in France and Italy to the Six Day War. – The Left against Zion. Communism, Israel and the Middle East. Ed. Robert S. Wistrich. London: Vallentine, Mitchell & Co LTD. 1979. 166–190.

Kirkkojen Maailmanneuvosto, Theological Reflection on Accompaniment – A Workshop Organized by the Ecumenical Accompaniment Program in Palestine and Israel of the Commission of the Churches on International Affairs. Geneva: World Council of Churches. 2005

Korey, William, Russian Antisemitism, Pamyat, and the Demonology of Zionism. Vidal Sassoon International Center for the Study of Antisemitism (SICSA). Jerusalem: the Hebrew University of Jerusalem. 1995.

Rich, Rave, The Very Model of a British Muslim Brotherhood – Barry Rubin (toim.): The Muslim Brotherhood. The Organization and Policies of a Global Islamist Movement. Lontoo: Palgrave Macmillan 2010. 117–136.

Rich, Dave, *The Left's Jewish Problem – Updated Edition: Jeremy Corbyn, Israel and Anti-Semitism* Paperback. E-kirja. London: Biteback Publishing 2016.

Harris O. Schoenberg, *Demonization in Durban: The World Conference Against Racism*. – *American Jewish Year Book* Vol. 102 (2002), New York: American Jewish Committee 2002, 85–111.

Stern, Kenneth S., *Antisemitism Today. How It Is the Same, How It Is Different, and How to Fight It*. New York: American Jewish Committee 2006.

Stewart, Timo R., *Ja sana tuli valtioksi: Suomalaisen kristillisen sionismin aatehistoria*. Helsingin yliopisto, Poliittikan ja talouden tutkimuksen laitoksen julkaisuja 22. 2015.

Sundberg, Ulrika 2002: *Durban: the Third World Conference against Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance*. Dans *Revue internationale de droit pénal* 2002/1-2 (Vol. 73), 301–317. Englanniksi osoitteessa:
<https://www.cairn.info/revue-internationale-de-droit-penal-2002-1-page-301.htm#>.
Aineistoon viitattu 16.12.2019

Tabarovsky, Izabella, *Soviet Anti-Zionism and Contemporary Left Antisemitism*. – *Fathom*. Verkkoaineistoon viitattu 9.12.2019. <http://fathomjournal.org/soviet-anti-zionism-and-contemporary-left-antisemitism/> 2019

Tabarovsky, Izabella, *Understanding the Real Origin of that New York Times Cartoon – How anti-Semite Soviet propaganda informs contemporary left anti-Zionism*. – *Tablet Magazine*, verkkoaineistoon viitattu 9.12.2019
<https://www.tabletmag.com/jewish-arts-and-culture/285781/soviet-anti-semitic-cartoons> 2019b.

Wistrich, Robert, Anti-Zionism and Anti-Semitism – Jewish Political Studies Review 16:3-4 (Fall 2004). Osoitteessa <https://www.jcpa.org/phas/phas-wistrich-f04.htm>.
Aineistoon viitattu 16.12.2019

Wistrich, Robert, A Lethal Obsession: Anti-Semitism from Antiquity to the Global Jihad. New York: Random Books 2010.

Unelma nimeltään Isratine

Muammar Gaddafin näkemys Israel- Palestiinasta

Niilo Rantala

Muammar Gaddafi, jonka **Ronald Reagan** aikanaan nimesi ”Lähi-idän hulluksi koiraksi” ja jonka väkivaltaisesta kuolemasta **Hillary Clinton** nauraen iloitsi, oli paljon muutakin kuin länsimainen media on muistanut toittottaa. Kritiikittä Gaddafia kritisoinut länsi hieroo vaivaantuneena niskaansa puhuttaessa Libyan sekasortoisesta nykytilasta ja siitä kiinnostavasta tosiasiasta, että Gaddafia vastaan taistelleet lännen tukemat kapinalliset olivat ennen kaikkea ääri-islamistisia liikkeitä, jotka Naton tukemina pääsivät valtaan Gaddafin väkivaltaisen kuoleman jälkeen. Tällä hetkellä itä-Libya hallitsee siis Isis ja länsi-Libya ei todellisuudessa juuri kukaan. Tulipahan kuitenkin musta kulta turvattua.

En ole väittämässä, että Gaddafi oli satumainen hyväntekijä, hellästi opastava esitaistelija imperialismia vastaan tai pyyteetön Afrikan puolustaja, mutta olen ollut viime vuosien aikana suorastaan järkyttynyt siitä yksipuolisuudesta ja ylenkatseesta, jota tuohon eksentriseen valtionpäämieheen on kohdistettu. Gaddafin uhrien päitä pursuavat jääkaapit ovat vailla kyseenalaistuksia päätyneet samaan propagandautisten vuossataiseen galleriaan kuin **Hitlerin** yksikiveksisyys tai **Lutherin** sikiäminen Belsebubista.

Syy Gaddafin Libyan menestykseen ja perikatoon oli yksi ja sama; yhden miehen huikentelevaisen vision tinkimättömyys. Gaddafi päätti tehdä Libyan kansasta Afrikan koulutetuimman – ja hän teki. Gaddafi päätti tehdä miehestä ja naisesta lain edessä yhdenvertaiset – ja näin tapahtui. Gaddafi tahtoi rakentaa koko maan kattavan

vesijärjestelmän – ja se onnistui. Vastaavasti ääri-islamistiset liikkeet olivat Gaddafin Libyassa jatkuvan vainon alla ja ”tuontiuskontoihin” afrosentrinen Gaddafi suhtautui nuivaakin nuivemmin. Fundamentalistisia ajatuksia levittävät löysivätkin itsensä pian Abu-Salimin vankilasta, samoin kuin ”täydellistä” järjestelmää vastustaneetkin. Suomen jenkkivetoinen media on kuitenkin alusta asti unohtanut säännönmukaisesti kaiken muun kuin verenhimoiseen tyranninarratiiviin sopivat huomiot. Miksi kolikossa on vain yksi puoli ja siinä dollarin kuva?

Gaddafin demonisointi ja lännen narratiivi juontaa juurensa 1980-luvulle, Reaganin hallinnon aikaan. Eversti Gaddafin mielestä lännen riisto kolmannen maailman maissa ei ollut kadonnut mihinkään ja hän otti elämäntehtäväkseen Libyan uudistamisen ohella erilaisten kansojen ja ryhmittymien tukemisen. Herkästi innostuva, provokaatiohakuinen Gaddafi tuki itsenäisyysliikkeitä ja valtioita vuolain rahavirroin ja tämä herätti luonnollisesti pelkoa länsimaissa. USA:n hallinto ottikin Gaddafin lempisyntipukikseen lähes kaikkiin 1980 – ja 1990-lukujen aikana tapahtuneisiin terrori-iskuihin, jotka herkästi nähtiin joko Gaddafin rahoittamina, järjestäminä tai vähintäänkin innoittamina.

Sataprosenttisen varmasti ei tiedetä mihin Gaddafi oli sekaantunut ja mihin ei, mutta jos USA:lta kysytään niin vastaus on kaikkeen. Reaganin hallinto teki oman näkemyksensä selväksi viimeistään 1986, jolloin se hetken mielihoiteesta päätyi pommittamaan Tripolia vailla minkään sortin todisteita mistään. Epäily siitä, että Gaddafin hallinto olisi ollut kouluttamassa Berliinin La Belle-diskoon iskun tehneitä miehiä, riitti ilmaiskusarjan oikeuttamiseksi. Gaddafi itse kiisti loppuun saakka yhteytensä iskuun, ja jopa CIA piti Gaddafin osallisuutta epätodennäköisenä. USA:n ”näpötyksessä” kuoli kymmeniä ihmisiä, joista vähintään puolet olivat siviilejä. Eräs heistä oli Gaddafin viisitoista kuukautta juuri täyttänyt ottotytär **Hana**.

Kiintoisa yksityiskohta on se, että päävastuksenaan Gaddafi piti islamistisia liikkeitä, joita hän inhosi. Se sai hänet riitaantumaan myös muiden arabijohtajien kanssa, sillä Gaddafi ei voinut sietää jihadin tukemista missään muodossa. Muun muuassa

Guardianista tuttu brittitoimittaja **Lindsey Hilsum** on todennutkin, että ”Gaddafin voimakkaimpia vihollisia Libyan sisällä olivat al-Qaidan kanssa liittoutuneet jihadistit”. En voi kyllin alleviivata hämmennystäni siitä, että nuo viholliset saavuttivat Gaddafista voittonsa lopulta Naton tuella. Monet heistä olivat samoja libyalaisia jihadisteja, jotka taistelivat Irakissa vapaaehtoisina USA:ta vastaan sekä suunnittelivat iskuja myös moniin länsikohteisiin. Vain muutamaa vuotta myöhemmin ne päätyivät saman tahon aseistamaksi.

Ristiriidoista ja mielistelemättömyydestään huolimatta Gaddafi sai kuitenkin pikkuhiljaa tukevaa jalansijaa maailmanpoliittisessa keskustelussa. Vuonna 1982 Gaddafi perusti ”Imperialismin, sionismin, rasismien, taantumuksen ja fasismin vastaisen maailmankeskuksen”, ”Mathaban”. Libyaksi ”Keskusta” tarkoittava Mathaba onnistui saamaan jäsenikseen yli seitsemänsataa järjestöä, liikettä ja puoluetta, ennen kaikkea kolmannen maailman maista kuten Kolumbia tai Kuuba.

Afrikan sisällä Gaddafista tuli ikoni myös apartheidia vastaan taisteleville. Alusta asti hän rahoitti Afrikan kansalliskongressia (ANC) suurilla ja summilla ja tarjosi heille lisäksi koulutusta, aseistusta ja verkostoitumisapua. Yksi Gaddafin vankkumattimmista ihailijoista oli **Nelson Mandela**, joka piti Gaddafia vähintään itsensä kaltaisena vapaustaistelijana. Ensimmäisenä tekonaan vankilasta vapautumisensa jälkeen Mandela lensikin tapaamaan ”veljeensä Gaddafia”.

Isännöidessään Afrikan yhtenäisyysjärjestö OAU:n huippukokouksesta vuonna 1999 Gaddafi kertoi uusista suurista suunnitelmistaan. Hän aloitti puheensa kertomalla, kuinka ”Minulla on visio Afrikan Yhdysvalloista, samanlaisesta kuin Amerikan Yhdysvallat.” Gaddafi rummutti koko valtakautensa ajan kiihkeästi yleisafrikkalaisen parlamentin, afrikkalaisen rahaliiton ja afrikkalaisen tuomioistuimen perustamisen puolesta. Perustettuaan Afrikan unionin sekä Afrikan ”perinteisten johtajien” foorumin, hän sai muilta johtajilta kunnianimen ”Afrikan kuninkaiden kuningas”. Gaddafi kylvi rahaa joka puolelle; milloin hän rahoitti rakennusprojekteja Ugandassa, milloin köyhäinapua Malissa. Gaddafin ulkoministeriön virkamies **Razia Sholeh**

kertoo kuinka ”Libyassa ihmisiä suututti usein se, miten paljon rahaa Gaddafi antoi muulle Afrikalle, mutta sikäläiset olivat köyhiä ja minusta oli hienoa, että hän teki niin.”

Ennen muita oli kuitenkin kaksi maata, joista Gaddafi oli erityisen kiinnostunut. Libya tuli luonnollisesti aina ensimmäisenä, mutta toiseksi kehittämiskohteekseen Gaddafi laati valtion, jota eivät kartat tunteneet –Isratinen.

Miljardeilla palestiinalaisia tukenut Gaddafi piti itseään heidän suurimpana puolestapuhujanaan ja haukkui muita arabijohtajia tyhjänpuhujiksi, jotka eivät todellisuudessa edes yritä auttaa! Vuosikymmenien aikana hänen suunnitelmansa Israel-Palestiina ongelman ratkaisemiseksi jalostui Isratineksi, valtioksi, jossa juutalaiset ja arabit eläisivät yhdessä. Gaddafin mielestä alueiden jakaminen ei palvelisi kummankaan leirin tarkoitusta, mutta yksi yhteinen valtio olisi ratkaisu kaikkeen. Provokaatioita rakastanut Gaddafi ei kuitenkaan hoitanut asian läpiajamista ilman tyyllilleen ominaista teatraalisuutta. Eräs hänen puheensa arabijohtajien kokouksessa huipentuu hykerryttävään julistukseen kun perinteiseen beduiiniasuun ja mustaan päähineeseen pukeutunut toveri Gaddafi kohottaa kätensä ja esittelee ongelman ytimen: ”Ennen kaikkea – israelilaiset ja palestiinalaiset ovat ääliöitä! Ensinnäkin; Israel ei ollut kiinnostunut Länsirannasta ja Gazasta kahteenkymmeneen vuoteen. Heidän valtionsa rajat määriteltiin ja sovittiin vuonna 1948 ja se sijoitettiin näiden alueiden vierelle. Jos näitä alueita ei silloin nähty välttämättöminä ja tärkeinä niin miksi he nyt riitelevät niistä koko ajan? Tämä on silkkaa typeryyttä! Tuhansia juutalaisia on jo kuollut tämän turhan väännön takia. Mikäli Länsiranta ja Gaza ovat niin tärkeitä, miksei niitä vaadittu liitettäväksi alueeseen jo alun perinkin? Palestiinalaiset puolestaan ovat typeriä siksi, että nuo alueet ovat olleet heidän jo kauan. Länsiranta ja Gaza kuuluivat kaikessa rauhassa ja ongelmitta heille kahdenkymmenen vuoden ajan. Miksi he eivät heti silloin perustaneet valtiota? Länsiranta ja Gaza olivat jo teidän! Ne kuuluivat Egyptille vain vuoteen 1948 asti, mutta sen jälkeen te olisitte voineet toimia!”

Vastaavien puheenvuorojen johdosta tämä moderni ”Isratine”-suunnitelma jäi Gaddafin omaksi unelmaksi. Israelin juutalaiset inhosivat Gaddafia palestiinalaisten tukijana ja muut arabijohtajat puolestaan vierastivat Gaddafia juutalaisten suosijana. Kuvaavaa on, että Libyan vallankumouksen aikaan kapinalliset levittivät salaliittoteoriaa siitä, että Gaddafi on todellisuudessa juutalainen...

Isratine-suunnitelmia variaatioineen olivat ennen Gaddafia luonnostelleet jo monet muutkin, mutta harva omistautui asialle yhtä tulisesti. Vuonna 2003 ilmestyneessä Valkoisessa kirjassaan Gaddafi esittelee ajatuksiaan siitä, miten asiassa tulisi edetä. ”Ratkaisu on Isratine - rehellinen demokratia ilman uskonnollista fanaattisuutta”! Turhauduttuaan vastakaiuttomuuteen hän lopulta sälytti Isratine-operaation poikansa **Saif al-Islamin** edistettäväksi ja keskittyi päätoimisesti muihin projekteihinsa.

Kokonaan Gaddafi ei kuitenkaan Isratine-unelmaansa hylännyt. Vielä yhdessä viimeisimmistä haastatteluistaan hän palasi haaveensa äärelle; ”Se on minun ehdotukseni. Jos he haluavat lopettaa sotimisen ja elää rauhassa, heidän tulisi hyväksyä tämä ehdotus. Isratine olisi yksi demokraattinen maa ilman joukkotuhoaseita. Palestiinalaisten pakolaisten on saatava palata kotiin. Uskon, että he voivat elää rauhassa, Hyvän Jumalan johdattamina.”

Tässä kohdin toimittaja tarttuu ilkkurisesti Gaddafin sanoihin ja kysyy, että miten ne Jumalaan liittyvät uskonnolliset erimielisyydet sitten hoidetaan? Gaddafi pysähtyy ja näyttää hämmentyneeltä. Lopulta hän vastaa:

”Uskonnolliset erimielisyydet? Ehdotukseni ei liity uskontoihin mitenkään. Minun ehdotukseni liittyy tähän todellisuuteen. Neljän miljoonan palestiinalaisen on päästävä kotiin! Ja se maa tulee olemaan heidän kaikkien, juutalaisten ja palestiinalaisten yhteinen koti”.

Kirjallisuus

Blum, William: *Roistovaltio*. Turku: Sannakko, 2002

Blum, William: *Kuoleman imperiumi*. Turku: Sannakko, 2005

Hilsum, Lindsey: *Hiekkamyrsky – Libyan vallankumous ja Gaddafin tuho*. Helsinki: Tammi, 2012

Leppänen, Harri: *Gaddafin kunnailta*. Helsinki: Into, 2011

Vihervuori, Marita: *Gaddafin vihreät kunnat*. Keuruu: Otava, 1987

Lukuisat lehtiartikkelit ja videotallenteet Gaddafin haastatteluista, mm. al-Jazeera, CNN, RT)

Vartija N:o 4/2019

V. 1888 perustettu riippumaton aikakauslehti

131. vuosikerta

Julkaisija:

Vartija-aikakauslehden kannatusyhdistys r.y. (riippumaton yhdistys)

ISSN 0782-033X

www.vartija-lehti.fi

toimitus@vartija-lehti.fi

Päätoimittajat:

(vastaava)

Matti Myllykoski

Isonnevantie 41 A 9

00320 Helsinki

p. 050-3182453

matti.myllykoski@helsinki.fi

Mikko Ketola

Kirkkohistorian laitos

PL 33, 00014 Helsingin yliopisto

p. (09) 19122055

mikko.ketola@helsinki.fi

Vartijan kannatusyhdistyksen jäsenyys vuodelle 2019

Vartijan tukijäsen saa kaikki lehden numerot ja e-kirjat välittömästi niiden ilmestyttyä pdf-tiedostoina sähköpostiinsa. Lisäksi hän saa toimituksen uutiskirjeen ja kutsuja kiinnostaviin lukijatapaamisiin. Lehden nettisivulle uudet numerot ilmestyvät kaikkien luettaviksi pari kuukautta myöhemmin. Lukijatapaamisista tiedotetaan vain lehden tukijoille.

Vapaaehtoinen tukijäsenmaksu 20 € (opiskelijat ja työttömät 10 €) yhtä lukijaa kohden vuodelle 2019 maksetaan lehden Danske Bankin tilille FI79 8146 9710 2040 57. Viestitilaan maksaja merkitsee e-lehden ja e-kirjojen saajan tai saajien **sähköpostiosoitteen** ja varmuuden vuoksi myös **puhelinnumeron**. Maksaja saa välittömästi tiedon lehden julkaisemisesta Vartijan nettisivulla. Lisätietoja asiasta antaa matti.myllykoski@helsinki.fi

Toimitusneuvosto

Suvi Kava, Salla Ranta, Mikko Ketola, Matti Myllykoski, Niilo Rantala.

Vinjettikuvat: Anssi Rauhala